

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ

Κατά τὰς σχολικὰς διακοπὰς τοῦ θέρους τούτου λόγος ἔγινε περὶ τῶν διδασκάλων ἁπλῶς διάφορος — πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν — τοῦ συνήθως προκαλουμένου ἐκ τῆς παρουσίας αὐτῶν ἐν Ἀθήναις. Κατὰ κανόνα, ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν τηρούμενον, οἱ διδάσκαλοι, τῆς μέσης καὶ τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως οἱ λειτουργοὶ, συνέρρου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ἐπλήρου τὴν πρὸ τοῦ ὑπουργείου ἔκτασιν τῆς ὁδοῦ, καὶ συνωστίζοντο εἰς τοὺς ὑπουργικοὺς διαδρόμους ἐν τῇ ἀγωνιώδει προσδοκίᾳ τῶν διδασκαλικῶν μεταβολῶν· περιωρίζετο δὲ τὸ ὁρομολόγιον καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διαμονῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος μέχρι τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐρμού Καταστήματος καὶ τανάπαλιν· ὄχι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον. Κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ ὁ περὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῆς παιδείας ἀνακινούμενος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην λόγος εἶτε εἰς τὰς στήλας τῶν ἡμερησίων, εἶτε μεταξὺ τῶν κύκλων τῶν θαμιστῶν τῶν καφενείων, εἶτε ὑποϋπόστα, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀρμοδιότητος τῶν λεγόντων καὶ τῶν διεξαχόντων τὴν συζήτησιν, συνήθως ὑπὲρ τὸ ὄρον ἀπαισιοδοξίης ἢ τὰ μάλιστα ἐλαφρῶς ἀντιλαμβανομένων τοῦ θέματος, ἀφωρματο πάντοτε ἐκ τῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν προεκάλει τὸ θέμα τῆς τοιαύτης συρροῆς· καὶ ἡ ἐντύπωσις ἦτο τοσοῦτ' ἠλιθιερὰ, ὅσ' ἄβυθ' ἦτο ἐρριζωμένη εἰς τὸν προσδεχόμενον ταύτην ἢ πεποιθήσεις, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν καὶ ὁποιασδήποτε ἀναπλάσεως εἶνε πρῶτιστα πάντων ζήτημα ἐκπαιδεύσεως.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐφέτος ἐσημειώθη ἁπλῶς εὐελπίς ἐξαιρέσις τοῦ κανόνος. Ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ γεγονός τῆς προσκλήσεως τῶν διδασκάλων ἐνταῦθα, ὅπως ὑπεβλήθωσιν εἰς σειρὰν ἀκροάσεως μαθημάτων τινῶν, κριθέντων καταλλήλων ὅπως ὑπεβλήωσιν, ἀφυπνίσωσιν, ἀναπαραστήσωσιν εἰς τὰς διανοίας αὐτῶν γενικὰς τινὰς ιδέας καὶ πρακτικὰς τινὰς γνώσεις, ἀπαραίτητα ἐφόδια ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς λειτουργίας αὐτῶν, τὸ γεγονός τούτο, εἰς εὐτυχῇ ὀφειλόμενον ἐμπνευσίν, μετέστρεψε τὸ ρεῦμα τοῦ περὶ τῶν διδασκάλων λόγου ἀπὸ τῆς στενῆς βορβορώδους αὐτοῦ κοίτης πρὸς νέαν, καθαρωτέραν, μᾶλλον εὐρεῖαν καὶ μᾶλλον ἀνευτον οὐδὲν σιν.

Καὶ δὲν εἰσῆλθον μὲν πρὸ τῆς ἀγαστῆς ταύτης καινοτομίας αὐστηροὶ τινες, εἶτε ἐξ εἰλικρινοῦς πεποιθήσεως, εἶτε ἐκ συστηματικῆς τῶν πάντων ἀρνήσεως, ἐπικριταί· ὡς ἰσχυρότερον ἐπιχειρήματα τῶν μεμφίμοιρων αὐτῶν ἐπιφυλάξεων ἀντέταξαν τὸ ὅτι ἀδύνατον εἰς τόσῳ βραχὺ διάστημα χρόνου διὰ τῆς ἀκροάσεως ὀλίγων τινῶν μαθημάτων, ἐπὶ τοῦ δακτύλου μετρουμένων, ἐκ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης, νὰ φωτισθῶσι σκοτεινοὶ ἐγκεφαλοὶ, νὰ πληρωθῶσιν ἐλλείψεις, νὰ ἐπιτευχθῇ σοφία τις ἐργασία, ἀνάλογος τῆς πρὸς τοῦτο γινομένης κινήσεως. Ἄλλ' οἱ μεμφίμοιροι οὗτοι ἐλησμόνου ἢ δὲν ἤθελον νὰ ἴδουν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ θαυμαστοῦ τινος μεταβολῆς βαθυρρίζου καθεστῶτος, δεομένου χειρῶν καὶ ἀντοχῆς Ἡρακλέους, ἀλλὰ περὶ ἐγκαινίσεως ἀγαθωτάτης ἀρχῆς, ἥτις, ἂν τυχόν καθιερωθῇ καὶ εὐλαβῶς τηρηθῇ ἐν τῷ μέλλοντι, θὰ ἀποβῇ πιθανώτατα καὶ βαθμιαίως γόνιμος εἰς εὐεργετικώτατον ἀποτέλεσμα. Ἐνθουμούμεθα τὴν φράσιν συγχρόνου φιλοσόφου ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων: «Ὁ ἐγκέφαλος δὲν εἶνε ἀποθήκη πρὸς πλήρωσιν, ἀλλ' ὄργανον πρὸς ἐνίσχυσιν». Καὶ ἀκριβῶς εἶπεῖν, δὲν ἐπρόκειτο ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ περὶ ἀποκαλυπτικῆς τινος μεταδόσεως, εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα, κόσμου γνώσεων, ἰκανῶν νὰ μεταλλάξωσιν, ὡς ὑπὸ πνοῆν γοήτιδα, τὴν φύσιν τῆς διδασκαλικῆς ψυχῆς· ἀπλῶς ἐπρόκειτο περὶ κραταιώσεως τῶν διδασκαλικῶν ἐγκεφαλῶν διὰ τῆς λήψεως πνευματικῶν τινῶν λουτρῶν τονωτικῶν· ὑπαγόρευσις ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς· τὸ ἀποτέλεσμα, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, ὑπῆρξεν αἰσιον.

Πρέπει μετὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως νὰ μνημονευθῇ ὅτι μεταξὺ τῶν στερεῶν νὰ ὑπεβλήθωσιν εἰς τὸν παιδευτικὸν τοῦτον νεωτερισμὸν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων διεκρίθησαν ἰδιαζόντως διὰ τὴν κατασκευτικὴν αὐτῶν προθυμίαν καὶ τὴν βεβαιότητα τῶν ἐπιμονῆν, πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν ἐφοδίων καὶ ἀνάπτυξιν ἑαυτῶν, οἱ δημοδιδασκαλοὶ. Συνῆλθον οὗτοι ἀπὸ πάσης ἐλληνικῆς γωνίας. Τινὲς τὸ πρῶτον ἤδη ἐπισκεπτόμενοι τὰς Ἀθήνας. Ἄλλοι ἀπὸ τὰ μεσόγεια βῆθη τῶν χωρίων τῶν τῶν πρῶτον προσατενίζοντες ἐν τῷ Σαρωνικῷ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὑγροῦ στοιχείου· εἰς μερικοὺς ἐκ τούτων ὄνειρου ἰδεώδους πραγμάτων ἢ θεὰ καὶ τῆς Ἀκροπόλεως μόνης. Οἱ πλεῖστοι, νεανίαί, μόλις περιστέφοντες τὸ πρόσωπον ὑπὸ ἐλαφρὰς τινος ἐπανθήσεως τριχῶν· πρεσβύτεροι καὶ γηραιὸί τινες ἐν μέσῳ αὐτῶν,

μάρτυρες ἴσως τοῦ βιωτικοῦ σκληροτάτου ἀγῶ-
νος· ἄλλοι φέροντες τὰ ἴχνη τῆς πενίας καὶ τῶν
παντοίων στερήσεων ἐπὶ τῆς ὄψεως· εἰς ἣ δὺο
ρασοφόροι· καὶ μία γραφικὴ φουστάνελλα ἀνά-
μεσα εἰς τὰ πλήθη τῶν ἐπὶ τὸ φραγκικώτερον
περιβολῶν. Μορφαὶ νοήμονες, φαιδραὶ, συμπα-
θεῖς· μορφαὶ προσπαθοῦσαι νὰ συγκαλύψωσι τὰ
ἴχνη τῆς σκασιότητος τῶν ἐξέων καὶ τῆς ἀδε-
ξιότητος τῶν τρόπων, ἐκ τῆς μακρᾶς προσο-
κειώσεως ἀχάριτος βίου, πρὸς ἡμέρωσιν τοῦ
ὁποίου οὐδαμῶς ἐφρόντισεν ἡ Πολιτεία. Τὸ σύν-
ολον αὐτῶν εἰς ἄκρον ἐνδιαφέρον, τὰ μάλιστα
ἀξιοσπούδαστον.

Καὶ τοὺς εἶδομεν ὅλους συρρέοντας ἠσύχως
καὶ προθύμως εἰς τὰ μαθήματα, τῶν ὁποίων
συντόμως κατηρτίσθη τὸ πρόγραμμα κατὰ τὰς
θερινὰς διακοπὰς. Τοὺς εἶδομεν νὰ κατακλύζου-
σιν τὴν αὐλὴν τοῦ Πανεπιστημίου διὰ νὰ ἐκτελέσου-
σιν τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις των, ἀδιαφοροῦντες
εἰς τοὺς χαινοντας τριγύρω των περιέρχους· αἱ
πανεπιστημιακαὶ στοαὶ ἀπήχουν καθ' ἑκάστην
πρωίαν τῶν φωνῶν αὐτῶν τὴν πρωτόπειρον ἀρ-
μονίαν, ἀγωνιζομένην νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς
τοὺς νόμους τῆς σχολικῆς ὀδικίας. Αἱ αἰθουσαι
καὶ τὰ ἀμφιθέατρα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν
παρκατημάτων αὐτοῦ θὰ ἐμαρτύρουν περὶ τῆς
τακτικῆς των καθ' ἑκάστην φοιτήσεως πρὸς ἀπό-
κτησιν γνώσεων, ἀπὸ τῶν κυριωτάτων μέχρι
ἐκείνων, αἵτινες θὰ ἐλογίζοντο μέχρι τοῦδε ὡς
ἀντικείμενα πολυτελείας δι' αὐτοὺς· πρὸς ἀκρό-
σιν μαθημάτων, ἀπὸ τῆς φυσικῆς μέχρι τῆς
ἀπαγγελίας. Δὲν ἔλειψαν οὔτε οἱ ἀρχαιογνω-
στικοὶ περίπατοι ἀνὰ τὰ μνημεῖα καὶ τὰ μου-
σεῖα, οὔτε αἱ μέχρι Λαυρείου γεωλογικαὶ ἐκδρο-
μαί, οὔτε τὸ προσκύνημα εἰς τὰ νερά τῆς Σα-
λαμίνας. Οἱ διδάσκαλοι τῶν δημοδιδασκάλων
ἐφιλοτιμήθησαν νὰ δείξουν εἰς αὐτοὺς πολλὰς
θύρας, διὰ νὰ διακρίνουν νέους ὀρίζοντας ἐκεῖθεν, συμ-
φώνως πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν των τὴν ὀξύτητα,
διὰ νὰ πατήσουν νέον ἔδαφος, ἴσα πρὸς τῶν πο-
δῶν αὐτῶν τὴν ἀντοχὴν. Καὶ τοὺς ἐνεθάρρυναν
εἰς τὰς προσπάθειάς των οἱ μαθηταί. Καὶ κα-
νεῖς, ἴσως, εὐσυνειδήτως σκεπτόμενος, δὲν θὰ
εἶπῃ ὅτι ἡ σπόρος ἐπέσε κατὰ πετρῶν.

Εἰς καθηγητῆς, ἐκ τῶν ὀλίγων οἵτινες ἐργά-
ζονται ἐπαξίως τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, ἠθέλε νὰ
ἀναγνώσῃ πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους, ὅτε ἀνῆλ-
θον οὗτοι ἐν σώματι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου, ἠθέλε
νὰ ἀναγνώσῃ πρὸς αὐτοὺς ὀλίγας ἀριστουργη-
τικὰς σελίδας τοῦ Ρενάν, τὴν «Ἐπὶ τῆς Ἀχρο-
πόλεως προσευχὴν» του. Δὲν ἔμαθα ἂν ἐξετέ-
λεσε τὸν πόθον του· ἀλλ' ἡ σκέψις του ἦτο σοφῆ,
ὅσῳ καὶ ἂν θὰ εἴδον τινεὶ ἐκ πρώτης ὄψεως
μάταιον τὸ ἐπιχείρημα, διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ
σελίδες τοῦ Ρενάν θὰ ὑπερέβαινον ἀρκούντως τὸν

βαθμὸν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν δημο-
διδασκάλων μας, ὥστε νὰ κατανοηθῶσιν ὑπ' αὐ-
τῶν. Παραλείπω τὸ ὅτι μᾶς ἐδόθησαν ἐφέτος
ἀφορμαὶ τινεὶ, κατέχομεν δὲ καὶ τὴν μαρτυρίαν
ἀρμοδίων ἀνδρῶν, διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι ἡ ἀνά-
πτυξις τῶν δημοδιδασκάλων δὲν εἶνε παρημελη-
μένη ὅσῳ φανταζόμεθα, καὶ ὅτι ἡ βαθμιαία
προσπάθεια πρὸς βελτίωσιν τοῦ κλάδου αὐτῶν
πᾶν ἄλλο ἢ ὡς ἄγονος πρέπει νὰ θεωρηθῆ.
Παραλείπω τοῦτο· ἐνταῦθα δὲν θὰ ἐπιθύμουν ἢ
νὰ ἐπιμεινῶ εἰς τὸ ὅτι οὐδέποτε πρέπει νὰ
φειδόμεθα τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ
ὕψηλου καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ταπεινάς καὶ εἰς τὰς
μᾶλλον ἀστοιχειώτους ψυχὰς· τὸ ὕψηλόν καὶ τὸ
ὠραῖον δὲν μεταδίδεται τόσῳ ὡς κοινὴ τις γνώσις
μετὰ προσπάθειαν οὐδὲ ὡς ἐπιστήμη τις μετὰ
χρόνον καὶ μόχθον εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὅσῳ κατέρ-
χεται μυστηριωδῶς ὡς χάρις ἐπὶ τοῦ πνεύματος
αὐτοῦ· καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ χάρις αὕτη
δύναται νὰ καταυγᾷ καὶ τὴν μᾶλλον σκοτει-
νὴν ψυχὴν. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐνῶ ὁ δαίμων ἐπὶ
μαθήσει ἐγκαυχώμενος κύριος παραμένει ἀναί-
σθητος πρὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀριστουργήμα-
τος τῆς φύσεως ἢ τῆς τέχνης, δὲν εἶνε ἀδύνατον
νὰ ἴδωμεν τὸν ἀμαθῆ ἀγρότην περιπίπτοντα εἰς
ἐκστασιν πρὸ τοῦ αὐτοῦ ἀριστουργήματος. Οὐ-
δεμία εὐκαιρία καὶ οὐδὲν μέσον πρέπει νὰ ἀπορ-
ρίπτεται πρὸς φωτισμὸν τοῦ νοῦ ἐκείνου, ὅστις
προωρίσθη διὰ νὰ πλάττῃ ἀνθρώπου.

Ὁ Ἰταλὸς Πίλο εἰς τὴν «Ψυχολογίαν τοῦ
Καλοῦ ἐν τῇ Φύσει καὶ τῇ Τέχνῃ» ἀποκαλεῖ
τὸν διδάσκαλον «ἀληθῆ καλλιτέχνην», ὡς ἐκ
τῶν συγκινήσεων τὰς ὁποίας ὠρίσθη νὰ μετα-
δίδῃ εἰς τοὺς μαθητάς. «Ὡς φροντίζωμεν περὶ
τοῦ διδασκάλου μεθ' ὅλης τῆς ἐπιμελείας καὶ
τῆς λεπτότητος, μεθ' ἧς θὰ ἐφρόντιζε φιλότεχνός
τις διὰ τὴν ἐξειδικασμένην ἀνάπτυξιν ἐνὸς καλλι-
τέχνου.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ

ΑΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΕΝ ΕΛΒΕΤΙΑΙ

Ἐὰν μαθητῆς τῶν παρ' ἡμῖν γυμνασίων σὰς
ἔλεγεν αἴφνης ὅτι, κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῶν
ἐξετάσεων, εἰς ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς τάξεώς του
ἀντικατέστησε τὴν ἐξέτασιν διὰ τῆς ἀναγνώσεως
μῆς ἐφημερίδος, θὰ ἐσκέπτεσθε βεβαίως, ὅτι, ἢ ὁ
μαθητῆς δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν ἢ ὁ διδάσκαλος
παρεφρόνησεν.

Καὶ ὁμοίως οὐδέτερον συνέβαιεν, ὅταν ἐσχάτως
σύνοικός μου μαθητῆς τῆς ἀνωτάτης τάξεως τοῦ
ἐν Βέργῃ γυμνασίου μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι, ἀντὶ ἐξε-
τάσεων ἢ ὠρισμένη ὥρα ἐπληρώθη δι' ἀναγνώσεως
ἐφημερίδος. Ὁ μαθητῆς ἔλεγε πληρέστατα τὴν

ἀλήθειαν, καὶ ὁ καθηγητῆς εἶναι ἐκ τῶν ἐχεφρο-
νεστέρων.

Τὸ πρῶγμα ἐκίνησε τὴν περιέργειάν μου· ἐξή-
τησα καὶ ἔλαθον πληροφορίας, ὧν θεωρῶ λίαν χρή-
σιμον τὴν ἀνακοίνωσιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς
«Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς».

Ἐν πρώτοις, πρέπει νὰ εἶπω ὅτι τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν
μάθημα ἦτο τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἡ ἀναγνώσθησα
ἐφημερίς ἔγραφε μακρὰν καὶ ἐνδιαφέρουσαν ἐκθεσιν,
περὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανικοῦ θρησκευμα-
τος ἀνὰ τὴν ὑψηλίαν καὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ἐπιρ-
ροῆς, ὁσάκις, ἐννοεῖται, μεταδίδεται καὶ ἐφαρμύζε-
ται ὑπὸ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ θεανθρώπου.

Ὅσον ὅμως κατάλληλον καὶ χρήσιμον καὶ ἂν
ἦτο τὸ θέμα, πάλιν θ' ἀντιτάξεται, δικαίως ἀποροῦν-
τες, ὅτι ἡ ὥρα τῶν ἐξετάσεων εἶναι διὰ τὰς ἐξε-
τάσεις καὶ ὄχι δι' ἀναγνώσεις μονομερεῖς τοῦ διδα-
σκάλου πρὸς τοὺς μαθητάς του.

Ὁρθόν! Τὸ ζήτημα ὅμως ἐγκεῖται εἰς τὴν
σημασίαν, ἥτις ἀποδίδεται εἰς τὰς ἐξετάσεις, τὴν
σημασίαν δὲ ταύτην ἐν Ἐλβετίᾳ μοὶ ἀπεκάλυψεν
ἡ μικρὰ μου ἐρευνα, ἧς καὶ ἀνακοινῶ ἐνταῦθα τὸ
πόρισμα.

Κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν κρατοῦν σύστημα, ὁ μαθη-
τῆς κοπιᾷ ἐν ὑπεμέτρῳ κατὰ τὰς ἐβδομάδας καὶ
τὰς ἡμέρας, αἵτινες προηγούμεναι τῶν ἐξετάσεων,
ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ὁ προδιδακμὸς του καὶ τὸ κέρδος
ἢ ἡ ἀπώλεια ἐνὸς ὁλοκλήρου ἔτους. Ἐντεῦθεν τὰ
ὠχρὰ πρόσωπα τῶν μελετησάντων, ἡ σωματικὴ καὶ
διανοητικὴ κόπωση, τὸ ἐσπευσμένον παραγέμισμα
μὲ ἰδέας κατὰ μέγα μέρος ἀγωνεῦτους, ἡ ἀνησυχία
καὶ ἀβεβαιότης ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς ἐπιπόδου
ἡμέρας.

Ἐν Γαλλίᾳ, τὸ κρατοῦν σύστημα τῶν γυμνασια-
κῶν ἐξετάσεων εἶναι πλημμελέστερον ἐτι· οἱ ὑπο-
ψήφιοι διὰ τὸ ἀπολυτήριον ὀφείλουσι νὰ παρουσια-
σοῦν, ἐν τῇ ἀκαδημαϊκῇ ἔδρᾳ τῆς ἐπαρχίας, εἰς
ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν, ἧς τὰ μέλη συνήθως δὲν
τοὺς γνωρίζουσι ποσῶς· ἐὰν ἔχουν τὴν τύχην νὰ
ἐρωτηθῶσιν εἰς ζήτημα, ὅπερ προσφάτως ἀνέγνω-
σαν, λαμβάνουσι καλὸν βαθμὸν, συντελοῦντα εἰς
προαγωγὴν, καὶ ἂν ἐτι κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ ἀξία αὐ-
τῶν εἶναι μετρία. Δύναται ὅμως κάλλιστα νὰ συμ-
βῇ ὥστε εἰς ἐκ τῶν ἐπιμελῶν μαθητῶν τῆς τά-
ξεως νὰ μὴ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δώσῃ κατὰ τὴν
στιγμὴν ἐκείνην τὰς προσηκούσας ἀπαντήσεις καὶ
νὰ μείνῃ στάσιμος.

Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, ἐπίσης δυσάρεστα καὶ
ἀποθαρρυντικά, δὲν συμβαίνουσι ἐν Ἐλβετίᾳ, ὅπου,
κατὰ τὸ ἐφαρμοζόμενον σύστημα ἐξετάσεων, ὁ προ-
διδακμὸς γίνεται ἐπὶ τῇ βᾶσει οὐχὶ τῆς φαινο-
μενικῆς ἀλλὰ τῆς πραγματικῆς ἀξίας. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ
καταμελισμοῦ τῆς ἐργασίας. Αἱ ἐξετάσεις γίνονται
κατὰ δόσεις, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Ὁ
μαθητῆς ἀναγκάζεται οὕτω νὰ μελετᾷ, ἂν ὄχι
περισσότερον, ἀλλὰ βεβαίως κάλλιστον καὶ εὐστο-
χώτερον ἢ παρ' ἡμῖν, γνωρίζων κάλλιστα ὅτι ὁ
προδιδακμὸς του ἢ μὴ θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπι-
μελείαν, ἢν θὰ ἔχῃ δείξει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν
τοῦ ἔτους, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν βαθμολογίαν ἐκάστης
τριμηνίας. Ὅταν αὕτη δὲν εἶναι ἐπαρκής, οἱ γο-

νεῖς λαμβάνουσι γνώσιν, ὁ μαθητῆς ὀφείλει νὰ ἐπι-
μεληθῆ, καὶ νὰ κερδίσῃ κάλλιστους βαθμοὺς κατὰ
τὸ προσεχὲς τρίμηνον, ἂν θέλῃ νὰ μὴ μείνῃ στά-
σιμος. Τοιοῦτοτρόπος καὶ οἱ μαθηταὶ ἐργάζονται
κάλλιστον καὶ κοπιᾷζον ὀλιγώτερον, διανέμοντες
ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἔτους τὴν ἐργασίαν, ἢν οἱ ἡμέ-
τεροι ἐπισωρεύουσι κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας,
καὶ οἱ προδιδακμοὶ γίνονται ἐπὶ βάσεων ἀσφαλεστέ-
ρων καὶ δικαιοτέρων. Ὁ προδιδακμὸς δὲν εἶναι
πλέον ζήτημα τύχης ἐξαρτώμενος ἀπὸ τὴν μνήμην
ἢ ἀπὸ τὴν κόπωση ἢ τὴν διάθεσιν τοῦ μαθητοῦ κατὰ
τὴν στιγμὴν τῆς ἐξετάσεως. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τού-
τους, ἡ ἐπιμελεία, ἡ συστηματικὴ ἐργασία καὶ ἡ
πραγματικὴ ἀξία τῶν μαθητῶν ἀνταμιβούν-
ται, ὑπὸ τὴν ἐπίδωξιν ὁλοκλήρου τῆς τάξεως, καὶ
τὰ παράπονα εἶναι σπανιώτατα. Εἰς τὸ τελευταῖον
συντελεῖ βεβαίως καὶ ἡ εὐθύτης καὶ ἀκεραιότης
τοῦ ἐλθετοῦ διδασκάλου, συντελεῖ ὅμως οὐκ ὀλίγον
καὶ ἡ συστηματικῶς ἐφαρμοζομένη μέθοδος ἐρ-
γασίας.

Οὕτως ὁ προδιδακμὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἀποτέ-
λεσμα τῆς βαθμολογίας τῶν τεσσάρων τριμηνίων
καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας ἐνὸς ἐκά-
στου ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ἐργασίας αὐτοῦ καθ' ὅλον
τὸ ἔτος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ προδιδακθέντες γί-
νονται γνωστοὶ (τοῦλάχιστον ἡμειπισήμως) εὐθὺς
μετὰ τὴν βαθμολογίαν τῆς τελευταίας τριμηνίας.
Αἱ δὲ ἐξετάσεις τοῦ τέλους τοῦ ἔτους, αἵτινες ἐπον-
ται, γίνονται μᾶλλον διὰ τὸν τύπον.

Αἱ ἐπίσημοι αὗται ἐξετάσεις γίνονται μόνον διὰ
τοὺς γονεῖς, τοὺς συγγενεῖς ἢ τοὺς πολίτας, οἵ-
τινες θὰ εἶχον τὴν περιέργειαν νὰ πληροφορηθῶσι
περὶ τῆς γενομένης ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασίας. Οἱ μὴ
προδιδακθέντες δὲν λαμβάνουσι κἂν τὸν κόπον νὰ
παρουσιασοῦν. Ἐὰν δὲ οὐδεὶς ξένος παρευρεθῆ
κατὰ τὴν διὰ τὰς ἐξετάσεις προσδιωρισμένην ὥραν,
εἶναι ὅλως ἀσκοπον νὰ κοπιᾷσῃ ὁ διδάσκαλος μὲ
τοὺς μαθητάς, ἀφοῦ τὰ τοῦ προδιδακτοῦ εἶναι ἤδη
ἐπιμελῶς κεκανονισμένα, καθ' ὃν τρόπον ὑπεδεί-
ξαμεν καὶ ἐπὶ τῇ βᾶσει μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν
πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ μέσου βαθμοῦ. Σημειωτέον ὅτι
διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τούτον, λογίζεται δι' ἰδιαιτέρων
βαθμῶν: 1) Ἡ διαγωγή, 2) Ἡ ἐπιμελεία (Fleiss),
καὶ 3) Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιμελείας ἢ ἡ παρα-
γωγή (Leistung). Πρόδηλον ὄντως ὅτι τὰ δύο τε-
λευταία εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀλλήλων. Εἰς
μαθητῆς δύναται νὰ μανθάνῃ εὐκόλως χωρὶς νὰ
εἶναι πολὺ ἐπιμελής, καὶ τάνταπάλιν.

Οἱ μαθηταὶ λοιπὸν, γνωρίζοντες ἐκ τῶν προτέ-
ρων τὰ ἀποτελέσματα τῶν πραγματικῶν ἐξεταστι-
κῶν δοκιμασιῶν, μεταβαίνουσιν εἰς τὰς ἐπίσημους
ἐξετάσεις φαιδρῶ καὶ ἡσυχῶ, ὡς εἰς ἑορτήν. Ἐὰν
οὐδεὶς ξένος παρευρεθῆ, ἡ ὥρα καθ' ἣν ὀφείλουσι
εὐρίσκωνται δι' ἐπαγωγῶν καὶ ἐπαγωγῶν καὶ ὠφε-
λίμων συνομιλιῶν ἢ ἀναγνώσεων, ὅπως συνέβη ἐν
τῇ περιπτώσει ἧς ἐμνήσθην ἀρχόμενος.

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις αἱ διακοπαὶ καὶ αὐταὶ ὁμοίως
προσφυῶς καὶ πρακτικῶς διοργανισμέναι. Τὸ σχο-
λικὸν ἔτος ἀρχεται κατὰ τὰ τέλη Ἀπριλίου καὶ
λήγει κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους·
κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ διακοπαὶ γίνονται: 1)

Καθ' ἕλον τὸν Ἰούλιον, 2) Καθ' ἕλον τὸν Ὀκτώβριον, 3) Δεκαπέντε ἡμέρας κατὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Νέον Ἔτος. Οὕτως, εἰς μὴν (ὁ Ἀπρίλιος) χωρίζει τὰ διάφορα σχολικὰ ἔτη ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ κατὰ τοῦτο ὁ καταμερισμὸς τῶν διακοπῶν ἔχει τὰ ἀγαθὰ του. Πρῶτον, οἱ μαθηταὶ μὴ ὄντες τόσον κουρασμένοι, δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῶν μακρῶν διακοπῶν, ὡς οἱ παρ' ἡμῖν διὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν ὑπερκοπιάνων κατὰ τοὺς καύσωνας. Δεύτερον δέ, ὀλιγώτερον καιρὸν ἀπόντες τῆς σχολῆς, λησμονοῦν καὶ ὀλιγώτερον ὅσα ἔμαθον κατὰ τὸ λήξαν ἔτος. Προσθετόν ἐστι ἡ καλλιτέρα ἐργασία γίνεται κατὰ τὰ δύο τελευταῖα τρίμηνα (τὸ φθινοπωρινὸν καὶ τὸ χειμερινόν), δι' ὃ καὶ αἱ βαθμολογίαι αὐτῶν θεωροῦνται ὡς αἱ σημαντικώτεραι.

Βεβαίως πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν γνωρίζουσιν ἀπὸ πολλοῦ τὰς ὑγιεῖς καὶ πρακτικὰς ταύτας ἰδέας καὶ προσπαθοῦσι κατὰ τὸ δυνατόν νὰ τὰς ἐφαρμόσωσιν. Ἡ διαφορὰ ὅμως εἶναι, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι παρ' ἡμῖν ἐξαίρεσις εἶναι ἐν Ἑλθετῇ γενικὸς κανὼν ὅ,τι προσπαθεῖ παρ' Ἑλλήσιν ἡ μονομερῆς ἐνέργεια τῶν ὀλιγῶν, ἐφαρμόζεται συστηματικῶς καὶ μεθοδικῶς καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλθετῇαν. Καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὡς εἰς τόσα ἄλλα, ὅ,τι λείπει ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ γενικὴ συνεργασία, ὁ γενικὸς ζήλος, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἠθικῶν καὶ πρακτικῶν ἰδεῶν. Βεβαίως, ἡ ἐκ τῶν ἀνω ὠθησις θὰ συντελέσῃ πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας ταύτης. Πρέπει ὅμως καλῶς νὰ ἐννοήσωμεν, ἂν θέλωμεν ν' ἀποφύγωμεν νέας ἀπογοητεύσεις, ὅτι αὕτη δὲν ἀρκεῖ. Οἱ καλλήτεροι ὑπουργοὶ μετὰ τῶν εὐστοχωτέρων αὐτῶν μέτρων ὀλίγιστα δύνανται, ἐνὸς μὲν εὐρίσκουσι δραστηρίαν καὶ συστηματικὴν συνεργίαν τὴν ἰδιωτικὴν δράσιν. Ἐν τῷ ζήτηματι τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως αὐτοὶ οἱ πρῶτοι ἐνδιαφερόμενοι, οἱ γονεῖς, οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι, δύνανται κάλλιστα, συνασπιζόμενοι καὶ συστηματικῶς συνεργαζόμενοι, νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν βελτίωσιν τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐλληνοπαίδων. Πρέπει νὰ παταχθῇ ἀμειλίχως ἡ ἔθνοφθόρος θεωρία τοῦ: « Τί με μέλει! » καὶ τοῦ: « Δὲν βαρύνεται! » Ἐὰν εἰς μόνος δὲν δύναται νὰ διορθώσῃ τὸ βωμολύχον, σὰς βεβαίως ὅτι ὁμιλος πολιτῶν γνωρίζοντων σαφῶς τί θέλουν καὶ ἐννοούντων νὰ ἐπιδιώξωσι συστηματικῶς καὶ ἀδιακόπως τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ σκοποῦ τῶν, δύναται πολλὰ νὰ πράξῃ καὶ ἐπιτύχῃ. Ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ δράσεως προσδοκῶμεν πολλὰ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, ἐθνικῶς δ' εὐεργέτας θεωροῦμεν πάντας τοὺς ἐπιδιώκοντας σοβαρῶς καὶ συστηματικῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πρωτοβουλίας καὶ εὐστόχου δράσεως τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Δι' αὐτῆς μόνον θὰ ἐξέλθωμεν τῆς καχεκτικῆς καταστάσεως ἐν ἣ εὐρισκόμεθα δι' αὐτῆς μόνον θ' ἀνδρωθῶμεν ὡς ἔθνος. Ὅταν δ' ἐπέλθῃ ὄντως ἡ ἐμφύχουσις καὶ κραταίωσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, θὰ δυνήθωμεν νὰ θεραπεύσωμεν εὐχερέστερον τὰς κατατροχούσας τὸ ἔθνος ἡμῶν πληγὰς.

Ἐν Βέρνη. Ἰούλιος 1898.

M. S. K.

Η ΔΡΑΣΙΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Σπένσερ].

Τὸ παιδίον ἀρχίζει νὰ κινή ἀσθενῶς τὰ μικρὰ του μέλη ὀλίγον κατ' ὀλίγον σύρεται κατὰ γῆς· ἔπειτα ἀρχίζει νὰ βαδίζει καὶ τέλος τρέχει. Καθ' ὅσον ἀναπτύσσεται, αὐξάνει καὶ ἡ δράσις του διὰ τῶν παιγνιδίων, διὰ τῶν ὁρῶν καὶ τῶν μακρινῶν περιπάτων· αἱ ἐκδρομαὶ του καθίστανται μακρινώτεροι, ἐφ' ὅσον προσεγγίζει εἰς τὴν ἔφηβον ἡλικίαν. Ἡ ἀνδρική ἡλικία προσδίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἰκανότητα τοῦ ἐπιχειρεῖν μακρὰς πορείας καὶ ἐξερευνήσεις· μεταβαίνει τότε ἀπὸ μιᾶς ἡπείρου εἰς ἄλλην, ἐνίοτε δὲ περιέρχεται πᾶσαν τὴν γῆν. Μετὰ τὴν ὄριμον ἡλικίαν ἡ ρώμη του παρακμάζει, αἱ ἐκδηλώσεις δὲ τῆς δραστηριότητός του καθίστανται ἡσυχάζουσαι· συντέμνει τὰ ταξιδεῖά του καὶ τὰ περιορίζει εἰς ἀπλὰς ἐπισκέψεις εἰς τὴν ἐξοχὴν ἢ εἰς τὰ παραθαλάσσια. Τοῦ γῆρατος δ' ἐπέλθοντος, οἱ περίπατοι τοῦ πρεσβυτοῦ κατ' ἀρχὰς περιορίζονται ἐντὸς τοῦ χωρίου ἢ μέχρι τῶν περὶ ἀγρῶν ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον δὲν ἐξέρχεται πλέον ἐκ τοῦ κήπου του, τοῦ οἴκου του, τοῦ θαλάμου του, τῆς κλίνης του· τέλος αἱ κινήσεις τῶν πνευμόνων καὶ τῆς καρδίας σταματῶσιν, ὅταν μετὰ βαθμιαίαν ἐλάττωσιν παύσῃ διὰ μιᾶς ἢ πρὸς κίνησιν αὐτῶν ἰκανότης. Ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς θεωρουμένη ἡ ζωὴ παρουσιάζει τὸ θέαμα κινήσεων ἐν ἀρχῇ ἀσθενῶν, αἵτινες αὐξάνουσιν εἰς εὖρος μέχρι τῆς ὄριμου ἡλικίας, ὅτε φθάνουσιν εἰς τὸ ὑπέρτατον τῆς ἀκμῆς ὄριον, ἐλαττοῦνται δὲ ἀκολουθῶς καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ τέλος, γινόμενα καὶ αὐτῆς ἀσθενεῖς ὅσον καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ.

Ἡ δράσις ἄρα εἶνε ἡ ζωὴ, ἡ ἐντελής δὲ παύσις τῆς δράσεως ὁ θάνατος. Ἐντείναν πηγάζει τὸ γενικὸν συμπέρασμα ὅτι, ἀπὸ διὰ τῆς ἀνωτέρας καὶ τῆς μᾶλλον ἀνεπτυγμένης μεθόδου ἐξασφαλίζεται ἡ ἐντελεστερὰ ζωὴ, ἡ ὁρᾶσις πρέπει νὰ ἐπιδιοκιμάζηται, ἡ δὲ ἀδράνεια νὰ στιγματίζεται διὰ καταδικῆς, ἠθικῆς ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι.

Τὸ κοινῶς παραδεδομένον τοῦτο συμπέρασμα ἐπιβάλλεται ἄνευ ἀντιρρήσεως. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἀποφεύγοντες τὴν ὠφέλιμον ὁρᾶσιν, ψέγουσι τοὺς μεταξύ αὐτῶν στερουμένους τῆς τέρψεως ἐξ ἀδράνειας· πάντες δὲ γενικῶς περιφρονοῦσι τὴν ἀπόλυτον ἀδράνεια.

Ἄς πραγματοποιῶμεν νῦν περὶ τῆς δράσεως τῆς μεριμνώσεως ἐν πρώτοις περὶ τῆς ἰδίαις συντηρήσεως, εἶτα δὲ καὶ περὶ τῆς συντηρήσεως τῆς οἰκογενείας.

Ἐν τῇ φύσει ζωηρῶς ἐκδηλοῦται ὁ ἐπιτακτικὸς χαρακτήρ τῆς τοικύτης δράσεως. Μεταξὺ

τῶν ὄντων τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου (ἐξαιρέσει τῶν πλείστων παρασίτων), τὰ ἄτομα τὰ στερούμενα δράσεως θνήσκουσιν, αὐτὰ τε καὶ οἱ ἀπόγονοί των, εἰς ἔχωσι τοιοῦτους. Ἐπιζῶσι μόνον τὰ πεποικισμένα διὰ πλήρους δράσεως· μεταξὺ δ' αὐτῶν ἐκεῖνα, παρ' οἷς ἡ ὁρᾶσις ὑπερβίνει τὸν μέσον ὄρον, ἀποκτῶσι ποῖον τι πλεονέκτημα ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἰδίαις συντηρήσεως καὶ τῆς ἑαυτῶν τεκνογονίας· γενικὴ δὲ συνέπεια τούτων εἶνε ὅτι ἡ ὁρᾶσις φθάνει μέχρι τοῦ ὄριου, πέραν τοῦ ὁποῖου οἱ διὰ τὸ εἶδος προκύπτοντες κίνδυνοι ὑπερέχουσι τῶν πλεονεκτημάτων. Μέχρι τῆς μεταβάσεώς των εἰς τὸν ἐπίκοινον βίον ὁ τοιοῦτος νόμος διείπε καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως καὶ τὰ κατώτερα ζῶα, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ διέπῃ αὐτοὺς καὶ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τοῦ κοινωνικοῦ βίου· πρὸ τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας οὐδεμία οἰκογένεια ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν σχέσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξύ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς τῶν πρὸς τὸν βίον ἐπιτηδείων. Ἐν ταῖς ἀρχαῖς κοινωνίαις τὸ ἠθικὸν κύρος τῆς τοικύτης σχέσεως ἐπιμαρτυρεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ἀκρα ἀνισότης ἐν τῇ μεταξύ τῶν φύλων δικαιομῆ τῶν κόπων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν προκύπτόντων ὠφελημάτων μοιραίως πάντοτε ἀπέληξεν εἰς τὴν παρακμὴν καὶ τὴν παντελεῖ ἐκλείψιν.

Κατὰ τὸν ροῦν τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως ἐγένετο ἀναμφιβόλως πολλὰκις δυνατὴ ἡ παράβασις τῆς μεταξύ τοῦ κόπου καὶ τῶν ἐκ τοῦ κόπου ὠφελημάτων σχέσεως καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ὠφελημάτων τούτων ἄνευ τῆς εἰς τὸν κόπον ὑποβολῆς. Ἐν τούτοις, ἀναμνησθέντες τοῦ προρηθέντος γενικοῦ τῆς ζωῆς νόμου, συμπεραίνομεν ἐξ αὐτοῦ ὅτι αἱ τοιαῦται ἀπόπειραι ἔτυχον ἀποδοκιμασίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐντόνου, ποικιλοῦσης ἀναλόγως τῶν περιστάσεων.

Ἐνταῦθα πραγματοποιήθη κυρίως περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀτομικοῦ βίου διὸ δὲν ὀφείλομεν νὰ λαθῶμεν ὑπ' ὄψιν τὴν σχέσιν, ἣν συνεπάγονται αἱ ἀναλογίαι μεταξύ τοῦ ἀργοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας, εἰς ἣν τοῦτο ἀνήκει. Παραλείποντες πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν, ὡς ἀποβλέψωμεν εἰς ταύτην μόνον, καθ' ἣν πκτήρ τις ἀποκτήσας εὐθείως καὶ ἄνευ καταπονήσεως περιουσίαν, κληροδοτεῖ αὐτὴν εἰς τὸν υἱὸν του, ὅστις καρπούμενος αὐτὴν ζῆ ἐν ἀργίᾳ· τὸ τοιοῦτον οὐδεμίαν συνεπάγεται βλάβην εἰς τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων πολιτῶν, τοιαύτη δ' ἔσται ἡ ἐτυμηγορία τῆς ἠθικῆς. Καίτοι εἶνε δυνατόν ὁ ἄνθρωπος οὗτος νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν νόμον τῆς ζωῆς ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς φυσικῆς δράσεως, ἐπιδιδόμενος εἰς παιδιὰς καὶ εἰς σωματικὰ γυμνάσια καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ποιᾶς τινος πνευματικῆς δράσεως, ἐγκύπτων εἰς ὀκνηρὰς ἀσχολίας, ἐν τούτοις θὰ ὑποστῇ ἔλλειψιν τῶν πνευματικῶν δράσεων, τῆς

τε σκέψεως καὶ τῆς συγκινήσεως, αἵτινες ὀφείλονται ν' ἀποτελῶσι μέρος ἀπαραίτητον τοῦ βίου του, καθὸ κοινωνικοῦ ὄντος· ὑπὸ τὴν ἐποψιν δὲ ταύτην ὁ βίος του ἔσται ἀνώμαλος.

Ἐντούτοις τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ζήτημα εἶνε τὸ ἐξῆς· πῶς θεωρεῖ ἡ ἠθικὴ τὴν ἐργασίαν ἐν ταῖς ἀμείσις αὐτῆς σχέσεσι μετὰ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης; Ἡ ἀπόλυτος ἠθικὴ ἐγκρίνει μόνον τὰς πράξεις τὰς ἰκανὰς νὰ παραγάγῃ τὴν εὐημερίαν ἡμῶν αὐτῶν ἢ τῶν ἄλλων ἢ καὶ ἀμφοτέρων ἐνταυτῷ, αἵτινες εἰσι ταυτοχρόνως ἀμείσις πηγὴ ἡδονῆς. Ἀλλὰ πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὴν καταναγκαστικὴν ἐργασίαν, μεθ' ἧς συνδέονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συναισθήσεις δυσάρεστοι;

Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς σχετικῆς ἠθικῆς, αἱ ἀποβλέπουσαι οὐχὶ εἰς τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν, ἀλλ' εἰς τὸ ἥττον κακόν, τὴν ἐγκρίνουσιν ἢ μᾶλλον τὴν συνιστῶσιν. Ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν μεταβατικῇ καταστάσει, ἐγκρίνει τὴν ὑποταγὴν εἰς τὰς δυσάρεστους συναισθήσεις, ἃς συνεπάγεται ἡ ἐργασία, ὡς μέσον πρὸς ἀποφυγὴν συναισθήσεων δυσχεροτέρων, ὡς ποινήν ἐλάσσονα χρησιμεύουσαν ἀντὶ ἐξαγορᾶς ποινῆς μείζονος καὶ ὡς μέσον τέλος πρὸς ἀπόκτησιν ἀπολαύσεως τινος ἢ καὶ πρὸς πλήρωσιν ταυτοχρόνον τῶν δύο τούτων σκοπῶν.

Ἡ ἀτελής ἡμῶν προσαρμογὴ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἐπιβάλλει τὸν τοιοῦτον συμβιβασμὸν. Ἡ μεταβάσις ἀπὸ τῶν ἀτάκτων δράσεων τοῦ ἀγρίου εἰς τὰς τακτικὰς δράσεις τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ καὶ ἐφαρμογὴν, τὴν κατάργησιν χρησιμοποιοῦμένων τινῶν δυνάμεων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν νέων δυνάμεων πέραν τοῦ ὄριου τῆς ἡδονῆς κειμένων· ἡ ἰκανότης περὶ τὴν ἀντοχὴν τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ κόπου καθίσταται ἀπαραίτητος, τοιαύτης δὲ ἰκανότητος εἰσέτι στερούμεθα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοιαύτη ἐφαρμογὴ εἶνε ἀπαραίτητος, ὀφείλομεν νὰ ὑποστώμεν καὶ τὴν ὀδύνην, ἣν συνεπάγεται.

Προσῆκει ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ περὶ τῆς ὀδύνης ὑποχρέωσις τῆς ἐργασίας συνεπάγεται ποσότητος διαφόρους δυσάρεστων συναισθήσεων, ἐξικνουμένων ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς πραγματικῆς ὀδύνης. Οἱ πλείστοι λαλοῦσι περὶ κόπου φυσικοῦ ἢ ἠθικοῦ ὡσανεὶ ἦτο οὗτος ἕσος δι' ὅλους. Καὶ ὅμως ἐξ ἀτομικῆς πείρας ἔπρεπε νὰ γινώσκωσιν ὅτι, ὅσκις ἐνὲ ἀκμαίῳ καὶ εὐδιάθετο, ἀναπτύσσουσιν εὐκόλως μυϊκὴν δύναμιν, ἣν δυσχερῶς δύνανται ν' ἀσκήσωσιν, ὅταν εἶνε καταβεβλημένοι ἐκ νόσου ἢ κεκομηκότες ἐκ τῆς ἐργασίας· ὀφείλου δὲ νὰ ἔχωσι παρατηρήσει ὅτι ὅσκις ἡ πνευματικὴ αὐτῶν δραστηριότης εἶνε ἀκραιά, εἰσὶν ἰκανοί, χωρὶς νὰ φαίνηται, νὰ τηρῶσιν ἀδιάπτωτον προσοχὴν, ἥτις ἐκλείπει ὅσκις εἰσὶν ἐξησθημένοι. Καὶ μῶλα ταῦτα δὲν

βλέπουν ότι αι παροδικαί αύται αντιθέσεις μεταξύ των ίδιων αυτών διαδοχικών καταστάσεων ανταποκρίνονται εις αντιθέσεις διαρκείς μεταξύ των ταυτοχρόνων καταστάσεων διαφόρων ατόμων.

Όθεν ή ήθική όφείλει έν ταις κρίσεσιν αύτης νά μή παρορξ ότι ή φυσική ή ή πνευματική εργασία ή εύκόλως εξαγομένη παρά του μέν έσται επώδυνος παρά τῷ δε.

Επιλαμβανόμεθα ήδη ζητήματος ειδικού ενδιαφέροντος· ο άνθρωπος οργανισμός δύναται άρα νά υπαχθῆ εις τας παρούσας συνθήκας κατά τρόπον ώστε ή ποσότης τῆς εργασίας εις τήν υποβάλλεται ν' άποβῆ αίτιον ήδονῆς;

Εις πολλούς ή επί τούτου του έρωτήματος καταφατική απάντησις θά έφαινέτο μωρά. Αποβλέπουν ούτοι μόνον εις τά κύκλω γεγονότα ή τό πολύ εις τάπομεμακρυσμένα γεγονότα ταναφερόμενα υπό τῆς ιστορίας των πεπολιτισμένων λαών, αδυνατούσι δε νά πιστεύωσιν εις τό δυνατόν τῆς πρόσ τούτο αναγκαιούσης μεταβολῆς τῆς φύσεως. Αδιαφοροῦσιν εις τας μαρτυρίας τας αναφερομένας εις τό πρώτον μέρος του παρόντος συγγραμματος, εξ ών αποδεικνύεται ότι αι ήδοναί και αι όδύνας εισίν ανάλογοι πρόσ τόν οργανισμόν του ανθρώπου, δύναμι δε τῆς άπεριορίστου πλαστικότητος τούτου, πράξεις επώδυνου έν αρχῆ δύναται κατόπιν νά προξενώσιν εύχαρίστησιν. Καί όμως βλέπουν άνθρωπος τόσον άφωσιωμένος εις τήν εργασία, ώστε αδύνατον νά τούς αποσπάσῃ τις εξ αύτης, συναντώσι δε από καιρού εις καιρόν τινάς, δι' οὗς ή ήμέρα τῆς άργίας είνε πληκτική· οὐχ ήττον δέν φαίνεται αυτοίς λογικόν νά παραδειχθώσιν ότι ή τάσις πρόσ τήν διηνηκῆ εργασία, ήτις σήμεραν αποτελεῖ τήν εξαίρεσιν, δύναται νά λάβῃ χαρακτήρα παγκόσμιον.

Είνε έν τούτοις αναντίρρητον ότι οι άνθρωποι οικειοθελώς άφίενται εις δαπάνας πολλάκις εις τό έπακρον υπερβολικῆς φυσικῆς και πνευματικῆς ενεργείας, ως επί παραδείγματός εις τάθλητικά γυμνάσματα, εις παιγνίδια και εις τούς διανοητικούς κόπους, οὗς άπαιτεῖ ή κοινωνική συναλλαγή. Έν πάσαις ταύταις ταις περιστάσεσι δαπανώσι πολλάκις ποσόν ενεργείας πολύ άνωτερον του αποροφωμένου υπό των ήμερησίων αυτών ασχολιών. Πόθεν λοιπόν προέρχεται ή διαφορά αύτη; Δια τήν μίαν των κατηγοριών των πράξεων τούτων ή άμιλλα γεννά τό εύχάριστον συναίσθημα τῆς αναγνωριζομένης υπερσχῆς και του άπονεμομένου αύτῆ φόρου του θαυμασμοῦ· δια τήν άλλην, ή έλλειψις τῆς άμιλλῆς, ή τούλάχιστον τῆς άμέσου και δρατῆς άμιλλῆς, συνεπιφέρει τήν μείωσιν τῆς εύχαριστήσεως εις βαθμόν κατ' αναλογίαν σημαντικόν. Οὐχ ήττον και ό,τι υπολείπεται εξ αύτης

άρκει, καθίσταται δε κίνητρον ισχυρόν, καθιστών τερπνήν τήν διαρκῆ ασχολίαν. Μάρτυρες δε περι τούτου εισιν οι καταχόμενοι υπό μανίας τινός· γινώσκω δύο εξ αυτών, οἵτινες τόσον είνε άφωσιωμένοι, άνευ χρείας τινός, εις τήν μανιωδή αυτών έπασχόλησιν μέχρι τούτου σημείου, ώστε μόλις υπολείπεται αυτοίς καιρός, όπως τρέφονται. Καίτοι εις τας δύο ταύτας περιπτώσεις ή εύχάριστος άσκησις τῆς αποκτηθείσης επιδεξιότητος είνε παράγων σημαντικός, σπανιώτερον ανευρισκόμενος εις πολλές άλλας ασχολίας, έν τούτοις σχεδόν πάντοτε ή εύχαρίστησις του έκτελεῖν έργον τι εις τήν έντέλειαν άρκει όπως καταστήσῃ τό έργον τούτο εύάρεστον, εάν κατέχη τις τήν πληθώραν τῆς δραστηκότητος τήν χαρακτηρίζουσιν πάντα κανονικώς ανεπτυγμένον οργανισμόν.

Απομένει νά εξετάσωμεν εάν, τῆς εργασίας οὔσης μέχρις ενός σημείου υποχρεωτικῆς, δεόν νά προστεθῆ ότι πέραν του σημείου τούτου αποβάλλει τόν τοιοῦτον χαρακτήρα. Η παρούσα φάσις τῆς ανθρώπινης προόδου ρέπει πρόσ τό δόγμα, ότι όσον περισσότερον τις εργάζεται, τόσον περισσότεραν έχει άξίαν· άλλ' ή ήθική δέν έγκρίνει τήν τοιαύτην γνώμην.

Η άπόλυτος ήθική επιβάλλει μόνην τήν ποσότητα τῆς εργασίας τήν αναγκαιούσαν εις τήν πραγματικήν συντήρησιν τινος και τῆς οικογενείας του, καθώς και εις τήν εκπλήρωσιν του άπαραιτήτου μέρους των κοινωνικών υποχρεώσεων. Δια πάντα τά όντα, τά τε άνώτατα και τά κατώτατα, ή επιβίωσις είνε ο κεφαλαίωδης σκοπός τῆς ενεργείας· καιτοι δε, καθ' όσον άνερχόμεθα εις τήν κοινωνικήν κλίμακα, αι ενεργειαί αυται καθ' έαυτάς και τά μετ' αυτών συνδεόμενα αισθήματα αποτελοῦσιν επί μάλλον και μάλλον σκοπούς δευτερεύοντας, απομένουσιν οὐχ ήττον ταῦτα πάντα σκοποί δευτερεύοντες μέχρι τέλους, οὗς δέν δύναται τις νά επιδιώκῃ επί ζημίᾳ του πρωτεύοντος σκοποῦ, έννοουμένου έν πάση αυτου τῆ άκεραιότητι, ήτοι τῆς συμπληρώσεως ζωῆς πλήρους οῦ μόνον κατά τήν διάρκειαν, αλλά και κατά τήν έκτασιν και κατά τό βάθος. Η δοξασία του ήδονισμού, ή περιλαμβανόμενη εις τήν εξελικτικήν έποψιν, συνεπάγεται τήν ήθικήν έγκρισιν του τρόπου τῆς ενεργείας του εξασφαλίζοντος εις ύπατον βαθμόν τήν τε ίδίαν και τήν των άλλων ευημερίαν· άλλ' όμως τοιαύτη τις έγκρισις δέν υφίσταται δια τήν εργασία τήν εξαντλούσαν τας ανθρώπινες δυνάμεις, τήν υπερβάνουσιν τό κανονικόν όριον, τήν ταυτοχρόνως ή κεχωρισμένως περιορίζουσιν πέραν του αναγκαιού τήν πρόσ άλλους προωρισμένην σκοπούς διαθέσιμον άνάπαυλαν.

Εάν ή πλήρης προσκαρμολῆ πρόσ τό κοινωνικόν καθεστώς μέλλῃ σύν τῷ χρόνῳ νά παρ-

Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ

[Εκ των του Νουμά Δροῦ].

Η θρησκεία διδάσκει ήμᾶς ότι πάντες οι άνθρωποι εισιν αδελφοί και ότι όφείλουν νά βοηθώσιν άλλήλους έν τῇ συμφορᾷ. Προσπαθεῖ ν' αναπτύξῃ έν τῇ ψυχῇ μας τά αισθήματα τῆς αγάπης και τῆς εὐσπλαγγίας πρόσ τόν πλησίον μας. Δεικνύει ήμῖν ότι και τό αὐστηρόν οίκαιον άγει εις τόν έγωισμόν, ότι υπάρχουν δε πολυάριθμοι περιστάσεις, καθ' ός ο άνθρωπος όφείλει νά δεικνύεται ελευθέριος και γενναίος και νά μή χρηται μετ' αὐστηρότητος τῷ ίδίῳ δικαίωματι.

Εάν δε τό άτομον όφείλῃ νά έμφορῆται τοιοῦτων αισθημάτων, και τό έθνος δέν είνε υποχρεωμένον νά πράττῃ τό αὐτό; Μέχρι σημείου τινός ναι· αλλά δέν πρέπει νά λησμονώμεν άφ' έτέρου, ότι τό έθνος είνε πρό παντός ο φύλαξ των δικαιωμάτων πάντων, και ότι εκείνο τό όποῖον πράττει δια τούς μέν όφείλει νά τό πράττῃ και δια τούς άλλους εις τας αυτάς περιστάσεις, ότι ο έπομένως όφείλει νά καταβάλλῃ μείζονα ή τό άτομον περίσκεψιν έν τῇ εξασκήσει τῆς γενναιοδωρίας. Όταν τό άτομον δωρῆ τό περιεχόμενον του πλήρους αυτου βυλλαντίου εις τήν χείρα πτωχοῦ τινος, δέν είνε υποχρεωμένον νά πράττῃ τό αὐτό πρόσ πάντας τούς πτωχοῦς, οἵτινες ήθελον παρουσιασθῆ πρόσ αυτόν· ή πράξις του εξαρτάται αποκλειστικώς εκ τῆς πλήρους του βουλήσεως. Αλλ' ως πρόσ τό έθνος διαφέρει· αὐτό όφείλει νά φέρηται εξίσου πρόσ πάντας τούς υπαγομένους εις τήν δικαιοδοσίαν του, διότι άλλως θά έφωρᾶτο παραβάνον τήν περι τήν διανομήν δικαιοσύνην.

Υπό τήν έννοιαν ταύτην δεόν ν' αποδεχόμεθα τό ωραίον δόγμα τῆς αδελφότητος ή τῆς άλληλεγγύης. Όταν υπερβώμεν τά όρια ταῦτα, διευκολύνομεν τας μεγίστας των καταχρήσεων, ως θά ίδωμεν κατωτέρω.

Τό έθνος είνε ο φύλαξ των δικαιωμάτων πάντων, είπομεν. Όφείλει νά προστατεύῃ τόν άσθενή κατὰ του ισχυροῦ· όφείλει νά κηδηται των συμπερόντων των μή δυναμένων άφ' έαυτων νά μεριμνήσωσι. Δύναμι τῆς αρχῆς ταύτης επαγρυπνεῖ, όπως μή οι γονεῖς κακομεταχειρίζωνται τά παιδία και όπως παρέχωσιν εις αυτά τήν αναγκαίαν τροφήν και τήν αναγκαίαν εκπαιδευσιν· δύναται νά στερήσῃ των οικογενειακων δικαιωμάτων τούς άπανθρώπους γονεῖς· παρέχει κηδεμόνας εις τούς άνηλικους ή τούς άσθενεῖς τό πνεῦμα, ή τούς πασχοντας τας φρένας, ή τούς ανικάνους δι' αἰονόηποτε λόγον νά επιμεληθώσιν αὐτοπροσώπως των έαυτων συμπερόντων· λαμβάνει μέτρα δια νά έμποδίσῃ όπως τά παιδία και οι έφηβοι έτι, οι διατελοῦντες υπό τήν εξάρτησιν

γάγη φύσιν τοιαύτην, ώστε ή αναγκαιά εργασία ν' αποβῆ πηγή τρυφῆς, τό συμπαραμαρτοῦν συμπέρασμα έσται, ότι ή παρχηθησομένη εξ αύτης πρόσ εργασία ικανότης δέν θά υπερβαίνη τό όριον τούτο. Αρα πάσα υπερβολή εργασίας έσται ανώμαλος και άξιοκατάκριτος. Καθότι ή εργασία συνεπιφέρει αναποφεύκτως δαπάνην φυσικῆς δυνάμεως, ή εξ αύτῆς δε προκύπτουσα δαπάνη ταύτης δεόν ν' αναπληρωθῆ επί ζημίᾳ τῆς ολικῆς προμηθείας τῆς ενεργείας, τῆς παρεχόμενης υπό των οργανικών λειτουργιών· ώστε άφαιρούσα πλέον του δεόντος εκ τῆς προμηθείας ταύτης ή επί πλέον εργασία έλαττοῖ τήν ποσότητα, ήτις πρέπει νά μένη διαθέσιμος πρόσ συντήρησιν του συνόλου τῆς ζωῆς, περιορίζει δε αναλόγως τήν διάρκειαν ή τήν έντασιν αύτῆς.

Η ήθική του ατομικοῦ βίου δέν δύναται παντελώς ν' απομονώται αποχωριζομένη από τῆς ήθικῆς του κοινωνικοῦ βίου, επειδή αι πράξεις παντός ανθρώπου συμπλέκονται μυριστρόπως μετὰ των πράξεων των άλλων. Ενεργεία τις, ής τάμεσα αποτελέσματα εισιν καθαρως ατομικά, έχει πολλάκις και δευτερεύοντα αποτελέσματα επιδρώντα επί τῆς κοινωνίας. Δεόν άρα διηνηκώς νά μελετᾶται μετὰ προσοχῆς και νά εξετάζηται ή επί των άλλων έμμεσος επιδρασις, ήν ένδεχόμενον νά έχωσι πράξεις μή ένδιαφέρουσαι άμέσως εἰμῆ τόν ενεργούντα αυτάς.

Είνε τάχα επαναγκας νά υπομνήσωμεν ότι ή κοινωνική υποχρέωσις ένισχύει τήν υποχρέωσιν τῆς εργασίας, ήτις απορρέει εκ των νόμων τῆς ατομικῆς ζωῆς; Εις τας πρωτογόνους κοινότητας τό άτομον δύναται μόνον αὐτό νά υφίσταται τάποτελέσματα τῆς αδρανείας του· άλλ' έν κοινότητι προηγμένη, ής οι πολιταί εισιν επιρρεπεῖς εις συμπάθειαν, δυσκόλον είνε ν' άρεθῆ εις άκηρόν — πολύ δε περισσότερον τά τέκνα του — όπως υποστῆ πλήρως τας συνεπίας τῆς άργίας του. Καί αν έτι οι συμπολιταί του ήθελον αποφασίσει νά τόν εγκαταλίπωσιν εις τας εσχάτας συνεπίας ταύτης, ή τοιαύτη των αποφασίς θά έστοιχίζε πολύ εις τήν συμπάθειαν των. Έν πάση περιπτώσει, άμφότερα, τό τε άτομον και ή κοινωνία, θά έπασχον, τούτο δ' είνε εις επί πλέον λόγος, όπως κατὰ τῆς προκαλούσης τήν τοιαύτην βλάβην ενεργείας επιρριφθῆ ή ήθική αποδοκιμασία.

Η έναντία μέθοδος, τούτέστιν ή υπερβολή τῆς εργασίας μέχρι τῆς άσθενείας, τῆς εξαντλήσεως, τῆς ανικανότητος, είνε άξια επίσης αποδοκιμασίας, άλλ' έτέρου είδους. Καθότι ή τοιαύτη ενεργεία επιβρύνει επίσης τούς άλλους δια βρῶν και δι' όδυνων.

Όστε τά φιλαλλότρια αίτια ήμου μετὰ των έγωιστικων συνιστάσι τήν εργασίαν μέχρις όριου τινός, άλλ' οὐχι και πέραν αυτου.

ἄλλων ἀτόμων, μὴ καθυποβάλλωνται εἰς ἐργασίαν ὑπερβαίνουσαν τὰς ἐαυτῶν δυνάμεις.

Τὸ ἔθνος ὀφείλει ἄρα νὰ παρέχῃ βοήθειαν εἰς τοὺς πένητας; Τοῦτο εἶνε ζήτημα πολὺ λεπτόν. Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἔθνος ἄτομα δὲν εἶνε πάντα ἐξίσου φίλεργα καὶ φειδωλά· δυστυχῶς ὑπάρχουσι μεταξύ αὐτῶν πολλοὶ ἔχοντες τάντιθετα ἐλαττώματα. Ἐὰν τὸ ἔθνος ὄφειλε νὰ παρέχῃ τὴν συνδρομὴν του εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, οἱ ὀκνηροὶ ἀναποφύκτως ἤθελον ἐναποθέσει εἰς αὐτὸ τὴν φροντίδα τῆς συντηρήσεως ἐαυτῶν καὶ τῶν τέκνων των. Τὸ παράδειγμα δὲ τότε θὰ ἦτο ἀπεθαρρυντικὸν διὰ τοὺς ἄλλους πολίτας, περὶ ὧν τὸ ἔθνος θὰ ἦτο ὑποχρεωμένον νὰ ζητῇ εἰσφορὰς βαρύτερας, διότι φανερόν εἶνε ὅτι οἱ ὀκνηροὶ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διατρέφωσιν εἰμὴ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων. Θὰ προέκυπτε δὲ τότε ἀληθὴς βλάβη εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, διότι θ' ἀφῆρητο ἐκ τῶν φιλοπόνων πολιτῶν ὅ, τι αὐτὸ μετὰ κόπου συνέλεξαν πρὸς ἴδιαν χρῆσιν.

Ἐὰν ὅμως γενικῶς τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς συνδρομῆς τῆς πολιτείας πρέπη ν' ἀποκρούηται ὡς δόγμα ἀπατηλὸν καὶ κινδυνώδες, ὑπάρχουσι ἄρ' ἑτέρου ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος. Ἐν πρώτοις ὑπάρχει ἡ περίπτωσις τῶν ἀτυχῶν ἢ ἐγκαταλελειμμένων παιδῶν, οἵτινες δὲν εἶνε ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀθλίαν αὐτῶν κατάστασιν. Ἀληθῶς εἰπεῖν, τὸ ἔθνος ὀφείλει νὰ τιμωρῇ τοὺς ἐνόχους γονεῖς· συμφέρον ὅμως ἔχει νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν τέκνων αὐτῶν, διότι δύναται δι' ἀγαθῆς ἀνατροφῆς νὰ καταστήσῃ αὐτὰ πολίτας χρησίμους, ἐνῶ, ἐὰν τὰ παραμελήσῃ, δύνανται νὰ καταστῶσιν ἀληθῆ, κακοποιοὶ καὶ ἐγκληματίαι.

Πρέπει ὡσαύτως νὰ παρέχῃται συνδρομὴ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς πρεσβύτας, ὧν ἡ κατάστασις ἢ ἡ τῶν συγγενῶν αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπει νὰ τυγχάνωσιν ἐξ ἰδίων τῆς ἀπαιτουμένης περίθαλψως. Τὸ ἔθνος ὀφείλει παρομοίως εἰς τοὺς ἀφισιούμενους εἰς τὴν ἐκδούλευσιν αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς συγγενεῖς των, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τὰς οἰκογενεῖας τῶν στρατιωτῶν τῶν πεδόντων εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης ὑπὲρ πατρίδος· νὰ παρέχῃ περίθαλψιν.

Εἰς δὲ τὰ ἄτομα τὰ ζῶντα συνήθως ἐν ἀργίᾳ καὶ ἀληθείᾳ, τὰ ὅποια εἶνε ἄχθος καὶ ἀφορμὴ προσετι ἀνησυχίας εἰς τοὺς ἐντίμους πολίτας, διότι ἐπαιτοῦσιν ἢ κλέπτουσιν ἢ καὶ ἐγκληματοῦσι, τὸ ἔθνος ὀφείλει οὐ μόνον νὰ μὴ παρέχῃ συνδρομὴν, ἀλλὰ δικαιοῦται καὶ νὰ τὰ τιμωρῇ, νὰ τὰ φυλακίσῃ, ὅπως εἰ δυνατόν ὑποχρεώσῃ αὐτὰ νὰ διορθωθῶσιν.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἡμῶν ἐποχὴν, τινὲς ἐξ ἀγαθῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προαιρέσεως ὁμώμενοι προσεπάθησαν νὰ δικαιολογήσωσι τὸ ἐπὶ τὴν συνδρομὴν δικαίωμα, παριστῶντες αὐτὸ ὑπὸ νέον τύπον, ὡς δικαίωμα ἐπὶ τὴν ἐργασίαν.

Ποιοῦνται οὗτοι τὸν ἐξῆς συλλογισμόν· πολλοὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐργασθῶσι διὰ νὰ κερδίσωσιν ἐντίμους τὰ πρὸς τὸ ζῆν· ἀλλὰ δὲν εὐρίσκουσιν ἐργασίαν, δυνάμει δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀλληλεγγύης, ἀπόκειται εἰς τὸ ἔθνος νὰ ἐξευρίσκη αὐτοῖς ἐργασίαν.

Ἡ θεωρία αὕτη εἶνε λίαν ἐλκυστικὴ· ἀλλ' ἐξεταζομένη ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀποδεικνύεται λίαν ἐπικίνδυνος, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἀνεφάρμοστος. Εἶνε ἀληθὲς δυστυχῶς, ὅτι παρομοιάζονται ἐποχῆ, καθ' ἃς ὁ φιλοπονώτατος τῶν ἐργατῶν δὲν εὐρίσκει ἀσχολίαν· εἰς τοιαύτας δὲ κρίσεις περιστάσεις τὸ ἔθνος ἐπισπεύδει, ἐπὶ παραδείγματός, μεγάλα τινὰ ἔργα κοινωφελῆ, ὅπως παράσχῃ ἀσχολίαν καὶ κέρδος εἰς τοὺς ἀργοῦντας. Τὸ τοιοῦτον εἶνε πληρέστατα παραδεκτόν. Ἀλλ' ἐν ταῖς συνήθεσι περιστάσεσι δὲν εἶνε ὑποχρεωμένον νὰ ἐξευρίσκη ἐργασίαν εἰς τοὺς ἐπιζητούντας τοιαύτην, διότι ἄλλως θὰ εἶχε καὶ τὴν ὑποχρεώσιν νὰ προμηθεύῃ αὐτοῖς καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας, τὸ ὅποιον ζητοῦσιν· ἐπειδὴ δὲ ἀνεμφιλόβως οἱ περισσύτεροι θὰ ἐζήτουν τὴν ἥττον ἐπιπλέον καὶ τὴν μάλλον ἐπικερδοῦ ἐργασίαν, τούτου ἕνεκα αἱ ἐπαχθέστεραι ἐργασίαι, αἵτινες ὅμως εἶνε ἐπίσης ἀναγκαῖαι, θὰ παραμελοῦντο. Καθεὶς θὰ ἤθελε νὰ κερδίσῃ ἀκόπως ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα, οἰκῶν ἢ ἂν ἦτο ἡ ἀξία του καὶ ἡ φιλεργία του. Ἡ γενεσμένη δοκιμασία ὡς πρὸς τὸ λεγόμενον δικαίωμα ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ, οἱ πεπολιτισμένοι δὲ λαοὶ δὲν δύνανται νὰ παραδεχθῶσι τοιαύτην οὐτοπίαν.

Ὅ, τι ὅμως δὲν δύναται νὰ πράξῃ τὸ ἔθνος, ὡς μὴ ἀνήκον εἰς τὴν ἀρμοδιότητά του, τὰ ἄτομα ἔχουσι πᾶσαν τὴν εὐκολίαν νὰ τὸ πράττωσιν ἐπιφελῶς διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἢ διὰ νὰ μεταχειρισθῶ ἄλλον ὅρον, διὰ τῆς ἀλληλοβοηθείας. Ὁ βίος ἐπιφυλάσσει εἰς ἕκαστον ἀγαθὰς καὶ πονηρὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ἀγαθὰς δὲ ἡμέρας ὁ προνοητικὸς μεριμνᾷ νὰ ἐφοδιασθῇ διὰ τὰς πονηρὰς. Πρὸς τοῦτο ἐξοικονομεῖ, λόγου χάριν, πόσον τι χρηματικὸν καὶ τὸ ἀποταμιεύει, προσορίζον τὴν χρῆσιν αὐτοῦ διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς δυστυχίας. Ἐὰν ὅμως ἡ συμφορὰ ἐνσκήψῃ ἐπ' αὐτοῦ σεβρὰ καὶ παρατεταμένη, καὶ αἱ δυνάμεις του καὶ οἱ ἀτομικοὶ του πόροι ταχέως θὰ ἐξαντληθῶσιν. Εἶνε ὅμως ἐξηκριθωμένον ὅτι ἐν γένει ἡ δυστυχία δὲν ἐνσκήπτει ταυτοχρόνως ἐπὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ βλάπτει αὐτοὺς ἐξ ἴσου. Κατὰ κἀνόνα ὅταν οἱ μὲν ἀργῶσιν, οἱ ἄλλοι ἔχουσιν ἀκόμη ἐργασίαν· ὅταν ἀσθενῶσι τινες, οἱ περισσότεροὶ εἰσιν ὑγιεῖς. Εἶνε γνωστὸν πόσοι περίπου θνήσκουσι κατ' ἔτος κατ' ἀναλογίαν τοῦ λοιποῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἔθνους.

Συνεπείθ τοιούτων παρατηρήσεων, ἐπιμελῶς ἐξηκριθωμένων, ἰδρῦθησαν πολυάριθμοι ἐταιρεῖαι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀλληλοβοηθείας, ἧτοι τῆς

καταβολῆς ἀποταμιεύματος παρ' ἐκάστου μέλους τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἀντὶ τῆς ὁποίας ὁ συνεταιρισμὸς παρέχει αὐτῷ συνδρομὴν δι' ἰσχυρῶν πόρων, ὅταν περιπέσῃ εἰς δυστυχίαν. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ συνεταιρισμοὶ τῆς ἀλληλοβοηθείας ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως ἐργασίας, τυχαίων δυστυχημάτων, νόσων, θανάτου κλπ.

Ἰδρῦθησαν ἐπίσης παρόμοιοι συνεταιρισμοὶ πρὸς ἄλλους σκοποὺς, οἶον πρὸς συνεργασίαν εἰς ἔργον, ὅπερ καθίσταται παραγωγικώτερον διὰ τῆς κοινῆς ἢ διὰ τῆς μεμονωμένης τοῦ ἀτόμου ἐργασίας· πρὸς κοινὴν ἀγορὰν τροφίμων ἢ ἐνδυμάτων, τὰ ὅποια θὰ ἐστοίχιζον ἀκριβότερα, ἐὰν ἕκαστος τῶν μελῶν ἤθελεν ἀγοράζει αὐτὰ λιανικῶς· πρὸς οἰκοδομὴν κατοικιῶν κλπ.

Ἀπομένει ἡμῖν νὰ πραγματευθῶμεν τελευταῖον περὶ τῆς ἐφαρμογῆς ἐτέρας ἀρχῆς τῆς ἀδελφότητος, περὶ τῆς ἀνεκτικότητος. Ἡ ἀνεκτικότης εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον ὁ βελθὸς σεβασμὸς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων, πηγάζει ὅμως ἐπίσης καὶ ἐξ αἰσθημάτων εὐμενείας πρὸς τὸν πλησίον. Ἄνευ ἀνεκτικότητος οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν εὐδαίμωνως. Ἐὰν ἡ ἀνεκτικότης δὲν ὑπάρχῃ παρὰ τε τοῖς ἀτόμοις καὶ παρὰ ταῖς ἑμάσι, τὸ ἔθνος διαρκῶς συγκλονεῖται καὶ ταράσσεται. Πρέπει νὰ γινώσκωμεν ν' ἀνεχώρηθαι τὰ φρονήματα, τὰς πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς δοξασίας τοῦ ἄλλου· πρέπει εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις τοῦ βίου νὰ ἐνεργῶμεν συμφῶνως πρὸς τὸ ῥητόν τοῦ Εὐαγγελίου τὸ συνοψίζον τελείως τὴν ἐνοίαν τῆς ἀδελφότητος: «Ὁ σὺ μισεῖς ἐτέρω μὴ ποιήσης.»

ΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑΙ

[Ἐκ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος περισπουδάστου συγγράμματος τοῦ κ. Χαρισίου Παπαμάκου «Αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ παιδαγωγικαὶ δοξασίαι τοῦ Πολυβίου», οἵτινες σύντομον ἀπόσπασμα παρεθέσαμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς» ἐν προηγουμένῳ αὐτῆς φύλλῳ, παραλαμβάνομεν ἤδη τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ Β' Κεφαλαίου, τοῦ πραγματευομένου περὶ τῆς παιδείας καὶ τῶν παντοίων παιδευτικῶν μέσων. Ἀναφερόμενον ἰδίᾳ εἰς τὰς μορφὰς τῆς διδασκαλίας καὶ τὰς διδακτικὰς μεθόδους]

... Καὶ οὐ μόνον οἱ γονεῖς, τὰ σχολεῖα, αἱ συναναστραφαί, ἢ ἐξῆς ἐν ταῖς καλοῖς, ὁ ζῆλος πρὸς αὐτὰ καὶ τὰ μαθήματα, ἀλλὰ καὶ αἱ μορφῆ τῆς διδασκαλίας καὶ αἱ μέθοδοι αἱ διδακτικαὶ συντελοῦσιν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ εἰς τὴν καθόλου παιδείαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἀρίστη τῶν μορῶν τῆς διδασκαλίας εἶνε ἡ ἐξ αὐτοουργίας καὶ αὐτοπαθείας διδασκαλίας.

Δύο εἶνε οἱ τρόποι τῆς ἀποκτήσεως γνώσεων, ὁ ἐξ ἀκοῆς καὶ ἀναγνώσεως καὶ ὁ ἐξ αὐτοπαθείας καὶ αὐτοουργίας. Αἱ γνώσεις αἱ ἀποκτώμεναι κατὰ τοὺς δύο τούτους τρόπους εἶνε ἐντελῶς διάφοροι ἀπ' ἀλλήλων, ἀμυδρὰ μὲν αἱ ἐξ ἀκοῆς καὶ ἀναγνώσεως ἀποκτώμεναι, ἐναργεῖς δὲ αἱ ἐξ αὐτοπαθείας καὶ αὐτοουργίας. Τοῦτο εἶνε πολὺ φυσικόν· ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ἀκοῆς, τῶν δύο τούτων ὀργάνων, ἅτινα παρέσχεον ἡμῖν ἡ φύσις, ἕνα πυνθανόμεθα καὶ πολυπραγμονώμεν πάντα, οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ εἶνε ἀληθινώτεροι, «ὀφθαλμοὶ γὰρ ἀκριβέστεροι μάρτυρες», κατὰ τὸν Ἡράκλειτον, ἢ δὲ ἀκοῆ ὑπολείπεται πολὺ τῶν ὀφθαλμῶν ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀκριβείαν. Τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν πάντες οἱ σπουδαῖως ἐγκύψαντες εἰς τὰ ἀνθρώπινα μῖθ φωνῆ ἀνομολογοῦσιν. Ὁ ἐν πᾶσι θαυμάσιος ἱστορικὸς καὶ δεινότητος ἐν ταῖς γνωμολογίαις Ἐρππος λέγει ὅτι πασῶν τῶν ἐμπειριῶν κρατίστη εἶνε ἐκείνη, ἧτις ἀποτυποῦται ἐν τῷ νῷ ἡμῶν, ὅταν ἡμεῖς αὐτοὶ εἴμεθα παρόντες ἐν τοῖς πράγμασιν· ὁ δὲ Θεόπομπος ἄριστον λέγει καὶ δυνατώτατον ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς τὸν ἐν πλείστοις κινδύνους πρακτικόντα, ἐν δὲ τῷ λόγῳ τῶν πλείστων πολιτικῶν ἀγῶνων μετασχόντα, ἐν δὲ τῇ ἱατρικῇ καὶ κυβερνητικῇ τὴν μεγάλην πείραν διὰ τῆς αὐτοουργίας καὶ αὐτοπαθείας ἀποκτήσαντα Ἀλλ' ἔτι ἐμφαντικώτερον ὁ Ὀμηρος λέγει περὶ τούτων. Ὁ δαιμόνιος οὗτος ποιητῆς θέλων νὰ ὑποτυπώσῃ τὸν ἰδιώδη τύπον τοῦ πραγματικοῦ ἀνδρός καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν Ὀδυσσεῆα προθέμενος λέγει·

«ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ πλάθῃ»

καὶ μικρὸν προβάς λέγει·

«πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω·
πολλὰ δ' ὅ γ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὄντα κατὰ θυμόν»
καὶ προσέτι·

«ἀνδρῶν τε πολέμοιο, ἀλγεῖνά τε κύματα πείρων».

Ὁ δὲ Πλάτων λέγει περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ὅτι τότε τὰ ἀνθρώπινα θὰ ἔχωσι καλῶς, ὅταν ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν. Ὅ, τι δὲ ὁ Πλάτων περὶ τῶν βασιλείων λέγει, ἀπαρραλλοῦσα τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ρηθῇ καὶ περὶ τῶν ἱστορικῶν, ὅτι ὄηλ. τὰ τῆς ἱστορίας τότε θὰ ἔχωσι καλῶς, ὅταν ἢ οἱ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ διαπρέψαντες ἄνδρες ἐπιχειρήσωσι νὰ γράψωσιν αὐτὴν, ἢ ὅταν οἱ ἐπιβληλόμενοι νὰ γράψωσιν αὐτὴν νομισώσιν ἀναγκαῖον τὴν ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως γνώσιν καὶ τὴν ἐξ αὐτοπαθείας ἐμπειρίαν τῶν πραγμάτων ἐκείνων, ὧν τὴν ἀφήγησιν ἐπαγγέλλονται, ἀπρότερον δ' οὐκ ἔσται πᾶν τῆς τῶν ἱστοριογράφων ἀνοίας. Τῷ ὄντι ἡ αὐτοουργία καὶ ἡ ἐκ τῆς πλάνης καὶ τῆς θέας αὐτοπαθείας εἶνε τὸ ἀσφαλέςτατον μέσον πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων ἐναρ-

γεσάτων. Αί τοιαῦται γνώσεις διαφέρουσιν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, κατὰ τὴν ἐνάργειαν τῶν ἐξ ἀκοῆς καὶ τῶν ἐκ τῶν βιβλίων ἀποκτωμένων τόσον, ὅσον διαφέρουσι τὰ κατ' ἀλήθειαν οἰκοδομήματα καὶ αἱ κατ' ἀλήθειαν τοποθεσίαι τῶν ἐν ταῖς σκηνογραφίαις ἀπεικονισμάτων αὐτῶν, ἴσως δὲ καὶ πολὺ πλεονέτερον τούτων.

Καὶ οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐνάργειαν αἱ ἐξ αὐτοψίας καὶ αὐτοπαθείας γνώσεις εἶνε ἀσυγκρίτως τῷ λόγῳ ὑπέρτεροι τῶν ἐξ ἀκοῆς καὶ ἐξ ἀναγνώσεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκθέσεως αὐτῶν καὶ κατὰ τὰ συναισθητά, τὰ ὁποῖα ἐξεγείρουσι, καὶ κατὰ τοὺς ζήλους, τοὺς ὁποίους ἐντίκτουσιν εἰς τοὺς ἀκούοντας καὶ μελετῶντας αὐτάς. Ἀθηναίους ζήλους ἐντίκτουσιν εἰς τοὺς φιλομαθοῦντας μόνον «οἱ δι' αὐτῶν πεπορευμένοι τῶν πραγμάτων» συγγραφεῖς καὶ οὐχὶ οἱ ἐν τοῖς μελετητηρίοις αὐτῶν ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων βιβλίων συρράπτοντες τὰ συγγράμματα αὐτῶν. Τούτων αἱ μὲν περιγραφαὶ τῶν ἀντικειμένων εἶνε ἑλλιπεῖς καὶ ψευδεῖς, ἡ δὲ ἐκθεσις τῶν γεγονότων ἄψυχος, ἐπιτετηθευμένη καὶ ψυχρὰ, ἀψύχως ἀπεργαζομένη καὶ ψυχρῶς διαθέτουσα τοὺς φιλομαθοῦντας, ἐνῶ τῶν «δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πεπορευμένων» αἱ μὲν τῶν ἀντικειμένων περιγραφαὶ εἶνε ἀκριβεῖς καὶ πισταί, ἡ δὲ ἐκθεσις τῶν γεγονότων φυσικὴ, ζωηρὰ καὶ θερμὴ, συγκινοῦσα τοὺς φιλομαθοῦντας καὶ συναρπάζουσα αὐτούς.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐνάργειαν τῶν γνώσεων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν βιβλιότητα αὐτῶν ἐπάναγκες ὁ φιλομαθὴς νὰ ἔχη ἤδη ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ προσλαμβανούσας τινὰς παραστάσεις, οἰκειὰς πρὸς τὰς ἐκάστοτε προσαγομένους γνώσεις ἄλλως, ὅταν οὐδὲν σημεῖον ἐπαφῆς ὑπάρχη μεταξὺ τῶν ἐν τῷ νῷ τοῦ φιλομαθοῦντος ἀποπεποιημένων γνώσεων καὶ τῶν γνώσεων τῶν καθ' οἰκονόμητον τρόπον αὐτῷ ἐξωθεν ἐπιφερομένων, οὐδεμίαν μάθησιν εἶνε δυνατὴ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον μάθησιν ἀκριβῆς. Ἡ τελεία κατανόησις πέφυκε νὰ συντελεῖται μόνον, ὅταν ἐκάστη ἐξωθεν ἐπιφερομένη νέα γνώσις μετὰ προηγουμένην ἀντιπαρθελομένην καὶ σύγκρισιν πρὸς τὰς ἤδη ἐν τῷ νῷ ἀποπεποιημένους ἀποροίπτηται, ἐὰν εὐρεθῆ παρακεχαραγμένη καὶ κίβδηλος, καὶ ἀποθησαυρίζεται ἐν αὐτῷ, ἐὰν εὐρεθῆ γνησίαι καὶ καθαρὰ.

Ἐπι τὰ ἐκάστοτε προκείμενα πρέπει νὰ παρέχονται τοῖς φιλομαθοῦσι διατεταγμένα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς διατάξεως τῆς διδακτικῆς ὕλης «βαίνει ἀπὸ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα». Εἶνε πρόδηλον ὅτι, ὅπως γείνη κατανόησις τὸ ἐκάστοτε πρὸς μάθησιν προκείμενον, εἶνε ἀνάγκη ἢ διάνοια νὰ ἐρείδεται ἐπὶ τι καὶ νὰ ἐφαρμόζη τοῦτο ἐπὶ τι γνωστὸν, ἄλλως καθίσταται ἀκατανόητον τὸ λεγόμενον ἢ ἀκούομενον καὶ ἀπλοῦς

βόμβος λέξεων οὐδαμῶς τὴν διάνοιαν κινῶν. Μόνον ὅταν οἱ φιλομαθοῦντες ἀφορμῶνται ἐκάστοτε ἀπὸ τινῶν ἀληθινῶν καὶ γνωρίμων ἐνοσιῶν, δύνανται νὰ ἐνοσιῶσι τὰ ἀγνωσόμενα. Διὸ εἶνε ἀνάγκη περὶ τῶν λέγεσθαι μελλόντων νὰ ἀφορμώμεθα πάντοτε ἀπὸ τινῶν ἀρχῶν ὁμολογουμένων καὶ γνωριζομένων. Τὰ ἄγνωστα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν, ἐὰν διὰ τῆς διανοίας δὲν φέρωμεν αὐτὰ ἐπὶ τι τῶν προειρημένων γνωστῶν καὶ συνήθων. Ὅσον δὲ ἐπιπλαθῆς εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν εἶνε τὸ ἀσχολεῖσθαι διαρκῶς μὲ ἄγνωστα πράγματα, ἄλλο τόσον ἐπιπλαθῆς εἶνε καὶ τὸ ἀσχολεῖσθαι διαρκῶς μὲ πράγματα ἐντελῶς γνωστά. Οἱ πολλοὶ λόγοι περὶ πραγμάτων ἐντελῶς γνωστῶν καὶ ἡ μακρὰ περὶ αὐτῶν ἐνασχόλησις εἶνε καθαρὰ ματαιοπονία καὶ τελεία μωρολογία.

Πρὸς κατανόησιν ἐπίσης τῶν διδασκομένων καλὸν νὰ προηγήται σύντομός τις περιλήψις τοῦ ἐκάστοτε πρὸς διδασκαλίαν προκείμενου, μετ' ὃ νὰ ἐπηται ἀπηκριβωμένη καὶ λεπτομερῆς ἡ ἐκθεσις αὐτοῦ. Αἱ τοιαῦται περιλήψεις ἐξεγείρουσι τὴν περιέργειαν τῶν φιλομαθοῦντων πρὸς τὸ ἐκάστοτε διδασκόμενον, κινουσι ζωηρότατον τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτό, δὲν ἀφίνουσι τὸν νοῦν νὰ ἐκχέται εἰς ἐκάστην τῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπορροφᾶται ὑπὸ ἐκάστης τούτων λησμονῶν τὸ τε ὅλον καὶ τὸν συσχετισμὸν τῶν καθ' ἕκαστα πρὸς ἄλληλα, καὶ κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν καθ' ἕκαστα συνέχουσιν ἐν τῷ νῷ εἰς ἐν ὅλον τὰ παμποικίλια μέρη, ἐξ ὧν τοῦτο ἀποτελεῖται.

Εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλομαθοῦντων συντελεῖ ἐπίσης καὶ ἡ ποικιλία τῶν πνευματικῶν ἐνασχολήσεων. Εἶνε ἀληθές ὅτι πολλοὶ εἰσιν οἱ φρονούντες ὅτι τὸ μονοειδές τῶν ἐντυπώσεων καὶ ἡ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους παρακολούθησις ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἐπιστητοῦ ψυχῶν καὶ ὠφελεῖ τοὺς φιλομαθοῦντας καὶ προσέχοντας, ἀλλὰ τούτο δὲν εἶνε ὀρθόν. Ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον τούτου εἶνε ὀρθόν. Ἡ ποικιλία καὶ ψυχῶν καὶ ὠφελεῖ τοὺς φιλομαθοῦντας. Μάρτυς τούτου ἀψευδῆς ἡ φύσις. Ἀπλῆ παρατήρησις τῶν ἐν αὐτῇ τελοῦμένων ἀρκεῖ νὰ πείσῃ ἕκαστον ὅτι οὐχὶ ἡ πολυχρόνιος ἐμμονὴ εἰς τὰ αὐτὰ καὶ ἡ ἀδιάπτωτος συνέχεια τοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ μεταβολὴ καὶ τὰ διαλείμματα καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἐντυπώσεων εἶνε οἰκεία τῇ φύσει ἡμῶν. Ἄν ἐπισκοπήσωμεν τὰ συμβαίνοντα ἐν ἐκάστῳ τῶν αἰσθητηρίων, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ φύσις ἀηδιάζει μὲν καὶ ἀποστέργει τὴν μονοτονίαν, ἀνέχεται δὲ καὶ στέργει τὴν ποικιλίαν καὶ μεταβολήν. Ἡ ἀκοή π. χ. οὔτε κατὰ τὰς μελωδίας οὔτε κατὰ τὰς λεκτικὰς ὑποκρίσεις εὐδοκεῖ συνεχῶς νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὰς αὐτὰς στάσεις· τὸναντίον, ὁ μεταβολικὸς τρόπος καὶ

ἐν γένει πᾶν τὸ διερριμμένον καὶ μεγίστας καὶ πυκνοτάτας ἀλλαγὰς ἔχον κινεῖ αὐτήν. Ἡ γένεσις δὲν δύναται ἐπὶ πολὺν καιρὸν νὰ ἐπιμένῃ οὐδὲ εἰς τὰ πολυτελέστατα βρώματα, ἀλλὰ σικχαίνεται ταῦτα καὶ χαίρει ταῖς μεταβολαῖς· γνωστότατον δὲ ὅτι αὕτη πολλακίς διὰ τὴν ποικιλίαν προσηγεστέρας ἀποδέχεται τὰ λιτὰ τῶν ἐδεσμάτων ἢ τὰ πολυτελῆ. Ἡ ὄρασις ἥμισυ δύναται ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ μὲν ἀτενίζουσα πρὸς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον πάντοτε. Κινεῖ καὶ αὕτην, ὅπως καὶ πάντα τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια, ἡ ποικιλία καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν ὁρωμένων. Καὶ οὐ μόνον εἰς τὰ αἰσθητήρια παρατηρεῖται ἡ ἰδιορρυθμία αὕτη τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς δυνάμεις. Ἐκαστος τῶν πνευματικῶς ἀσχολουμένων γινώσκει ἐξ ἰδίας πείρας ὅτι ἡ περὶ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐπιστητοῦ πολυχρόνιος καὶ ἀμετάβλητος τῶν διανοημάτων κατεύθυνσις καταπονεῖ, ἐνῶ ἡ ἐπαλλαγὴ τῶν πνευματικῶν ἐνασχολήσεων ἐπανακαίει καὶ εὐφραίνει. Τόσον ἡ φύσις ἡμῶν χαίρει τῇ ποικιλίᾳ καὶ ἄχθεται τῇ μονοτονίᾳ.

Ἄλλὰ καὶ ἐν τούτῳ δὲν πρέπει νὰ περιπίπτωμεν εἰς τὰ ἄκρα. Ἄν τὸ διδασκόμενον ἐκάστοτε διακόπτηται συχνὰ πυκνὰ ὑπὸ παρεκβάσεων καὶ αὐταὶ ὑπ' ἄλλων παρεκβάσεων καὶ αὐταὶ ὑπ' ἄλλων καὶ οὕτως ἐπ' ἀπειρον, τότε ἡ πληθὺς αὕτη τῶν συγχρόνως προσφερομένων ἑτεροειδῶν καὶ ἑτερομόρφων γνώσεων οὐ μόνον δὲν εὐφραίνει καὶ δὲν ὠφελεῖ τοὺς φιλομαθοῦντας, ἀλλὰ τὸναντίον δυσαρεστεῖ καὶ βλάπτει αὐτοὺς σφοδρὰ. Σύγχυσις κατέχει τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ ἴλιγγος καταλαμβάνει αὐτούς. Οὐδεμίαν γνώσιν εἶνε εὐκρινῆς, οὐδεμίαν εἶνε μόνιμος. Πᾶσα προγενεστέρη καταπλακῶνεται ὑπὸ πάσης μεταγενεστέρης καὶ σύμπασαι ἐκτριβῶνται ἐκ τοῦ νοῦ ἀμοιβαίως συγκρουόμεναι καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐπιτριβόμεναι. Τὸ μέτρον καὶ ἐν τούτοις εἶνε τὸ ἄριστον. Ἄλλὰ τὸ μέτρον αὐτὸ καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἀνθρωπίνους πράγμασι, δὲν αὐτοσχεδιάζεται οὐδὲ διδάσκεται εἰς μίαν στιγμὴν. Εὐρίσκεται ἢ μᾶλλον ἀποκτάται μετὰ βαθεῖαν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ μετὰ πολυχρόνιον ἀσκήσιν καὶ μεγάλην πείραν.

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ¹

Β'

Μετὰ τὰ προειρημένα οἱ πρακτικοὶ κανόνες πρὸς καλλιέργειαν τῆς προσοχῆς δύναται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τοὺς ἐξῆς.

1) Ἐξακριβωσις τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τῆς προσοχῆς ἐκάστου παιδὸς καὶ τῶν καλῶν ἢ κα-

κῶν ποιότητων αὐτῆς, ὅπως αἱ πρῶται ἐπιμελοῦνται ἐτι μᾶλλον, διορθοῦνται δ' αἱ δευτεραὶ.

2) Σημειώσις ἀκριβῆς τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐντάσεως καὶ διαρκείας τῆς προσοχῆς ἐκάστου τῶν μαθητῶν, σημειουμένου τοῦ ἐλαχίστου καὶ μεγίστου ὅρου, ὅπως ὁριθῆ μέσος τις ὅρος δι' ἅλην τὴν τάξιν. Ὁ μέγιστος δὲ καὶ ἐλάχιστος ὅρος εἶνε πάντοτε σχετικὸς πρὸς τὸ διδασκόμενον μάθημα.

Παρατηρήθη ὅτι ἡ διάρκειά τῆς προσοχῆς ποικίλλει εἰς τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ ἀπὸ τῆς α' εἰς τὴν ε' ἀπὸ 10' — 45' λεπτά τῆς ὥρας, συμπεριλαμβανομένου καὶ τῶν ἀσκήσεων ἐφαρμογῆς. Ὁπωσδήποτε δὲ εἰς τὰ πρῶτα σημεῖα ἀπροσεξίας τῶν παιδῶν ἀνάγκη νὰ σπείσῃ ὁ διδάσκαλος νὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν τοῦ μαθήματος· τὸ χάσμημα τὸ ἀόριστον, τὸ ἀπλανές βλέμμα, τὸ ἀνήσυχον κάθισμα τῶν παιδῶν εἶνε τρανὸν εἶγμα ἀπαυδήσεως.

3) Προσπάθεια τοῦ διδασκάλου πρὸ τῆς ἐνάργειας τοῦ μαθήματος εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς του προθύμους εἰς ἀκρόασιν. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ προσοχὴ ἄνευ προδιαθέσεως εἰς ταύτην.

4) Διδασκαλία οὐχὶ πολλῶν καὶ ἀναμειγμένων γνώσεων, ἀλλ' ὀλίγων καὶ ἐκ διαδοχῆς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τῆς περιορισμένης διανοίας τῶν παιδῶν, καὶ τῆς εὐκολίας ἣν ἔχει νὰ παραπλανᾶται πρὸ τῆς πληθύσεως τῶν ἀντικειμένων.

5) Διδασκαλία γνώσεων ἀρμοζουσῶν πρὸς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις τῶν παιδῶν, βαίνουσα ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ εἰς τὸ νοητόν, ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ εἰς τὸ γενικόν. Εἰς τὸν νοῦν τῶν μικρῶν παιδῶν δὲν εἰσδύει τις συνήθως ἢ διὰ τῶν ἀτραπῶν τῶν αἰσθήσεων, τῆς καρδίας καὶ τῆς φαντασίας.

6) Ἀποφυγὴ παραστάσεως τῶν αὐτῶν πραγμάτων εἰς τὸν νοῦν τῶν παιδῶν. Τὰ καινοφανῆ προκαλοῦσι τὴν προσοχὴν καὶ τὴν περιέργειαν. Ἡ κόπωση προέρχεται οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς μακρῆς διαρκείας τοῦ μαθήματος, καὶ ἐκ τῆς μεγάλης ἐντάσεως τοῦ νοῦ πρὸς κατανόησιν τοῦ μαθήματος, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς μονοτονίας τοῦ ἀντικειμένου τῆς μελέτης. Ἐκ τῆς κοπώσεως δὲ γεννᾶται ἡ ἀνία, καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἀπροσεξία, καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἀταξία. Ὅρθως ποιητῆς τις ἐγραψεν ὅτι ἡ ἀνία ἐγεννήθη ἐκ τῆς μονοτονίας.

7) Ἐνασχόλησις σταθερὰ πάντων τῶν μαθητῶν ἐν τῷ σχολείῳ διὰ τῆς διδασκαλίας, διὰ τῶν ἡσμάτων, τῆς γυμναστικῆς καὶ τῶν παιγνίων.

8) Συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν ἐνεργητικὴ εἰς πάντα τὰ ἀντικείμενα τῆς διανοητικῆς ἀσχολίας των, κατὰ τὸ ἄξιωμα τοῦ Δάντου

Messo t'ho innanzi, omai per te ti ciba

Σοὶ τὸ παρέθηκα, τέλος μόνος σου τρώγω.

Τὸ κατακόπτει τὸν ἄρτον ἔχει καλῶς, κά-

¹ Τέλος· ἴδε σελ. 198.

κιστον όμως τὸ τρώγειν αὐτὸν ἀφ' οὗ ἐμασθήθη παρ' ἄλλου.

9) Χρήσις κατὰ τὴν διδασκαλίαν τρόπου ἀφελούς, καλλιτεχνικοῦ, ἀλλ' ἀπλοῦ καὶ φυσικοῦ. Χρήσις ἐτι ὕψους ζωγραφῆς, καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ποιητικοῦ, ζωογονούντος τὴν διάνοιαν τῶν παιδῶν δι' εἰκόνων καὶ πάθους. Τοῦτο εἶνε ἐργῶδες καὶ ἐπίπονον (hoc opus, hic labor) ἀλλ' εἶνε καὶ τὸ ἀριστον καὶ δραστηκότατον, τὸ ἀληθὲς μυστήριον πρὸς δέσμευσιν καὶ ὑποταγὴν τῆς προσοχῆς τῶν παιδῶν. Διδασκαλία δὲ περὶ τῆς ἀσθενείας, ὕψους τεχνικῆς ἢ ἡμελημένου, χρωματισμὸς ὡχρὸς, ἐξίτηλος ἐπιφέρει τὸν ὕπνον καὶ τὴν χύνωσιν τῆς διανοίας τῶν παιδῶν.

10) Ἀποφυγὴ παντὸς ἐξωτερικοῦ περισπασμοῦ τῶν παιδῶν. Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ κατορθώσῃ ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἐξὶν νὰ κρατῶσι, διαρκούντος τοῦ μαθήματος, ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπικοινωνῶσι διαρκῶς πρὸς αὐτὸν πνευματικῶς.

11) Προσοχὴ ἰδιαιτέρως τοῦ διδασκάλου εἰς τὸ νὰ ἐρωτᾷ συχνότερον τοὺς μαθητάς, ὅτινες ὑπόκεινται εἰς διανοητικὴν ἀφαίρεσιν. Πρέπει νὰ καταλαμβάνῃ αὐτοὺς σχεδὸν ἐπ' αὐτοφώρῳ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ νὰ μὴ τιμωρῆ. Ἡ λυσίτελεστέρα τιμωρία αὐτῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε ἡ ταπεινῶσις ἐνώπιον τῶν συμμαθητῶν τῶν, ἣν θέλουσιν ὑποστῆ, μὴ γνωρίζοντες τί νὰ ἀπαντήσωσι, καὶ ἡ συναίσθησις ὅτι ὑπολείπονται τῶν μᾶλλον προσεκτικῶν.

Ϛ'

Ὁ παιδαγωγὸς ὁ μεγάλους κόπους καταβάλλων πρὸς καλλιέργειαν τῆς προσοχῆς, δὲν πρέπει, ὅπως ἐξασφαλίζῃ τὸ κέρδος ὅπερ ὀσμὴν ἀποκτᾷ, νὰ παραλείπῃ νὰ καταπολεμῇ ἐκ παντὸς τρόπου τὸ ἀντίθετον αὐτῆς, τὴν ἀπροσεξίαν, ἣτις κατὰ τὸν Λόκεν εἶνε ἡ ἀληθὲς μάστιξ τῶν σπουδῶν.

Ἡ ἀπροσεξία ἡ φυσικὴ εἶνε ἡ ἀπελπισία τοῦ ταλαιπώρου διδασκάλου. Δύναται κατὰ τινὰ βαθμὸν νὰ ἐλαττωθῇ διὰ μεγίστων προσπαθειῶν, ἀλλ' οὐδέποτε νὰ ἠττηθῇ, ἐρριζωμένη οὖσα ἐν τῇ ἰδιοσυγκρασίᾳ τοῦ ἀτόμου. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν ἱατρικὴν ἢ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἢ θεραπευτικὴν αὐτῆς ἐπὶ περιπτώσεως ὅπως παθολογικῆς.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ προσέλθῃ τις εἰς ἀπόφασιν τόσον τρομεράν, ὅτι ὅπλα δὴ ἡ παιδαγωγικὴ τέχνη δὲν ἰσχύει νὰ περιστείλῃ τὴν ἀπροσεξίαν, πρέπει νὰ ἀνατρέξῃ εἰς ὅλας τὰς ὁδοὺς, νὰ ἀποπειραθῇ νὰ ἀνοίξῃ ὅλας τὰς διόδους, ὅπως εἰσόδῃ εἰς τὰς διανοίας ἐκεῖνας, αἵτινες φαίνονται ἀπρόσιτοι εἰς τὴν προσοχὴν.

Ὁ Βερνάρδος Παρὲξ διηγεῖται ἐπὶ τοῦ προκειμένου γεγονότος ἄξιον μνείας ὅτι παιδιὰ τινὰ, δυσπρόσιτον εἰς πᾶν εἶδος σπουδῆς ἕνεκα τῆς

ἀνικνότητος αὐτοῦ τοῦ προσηλοῦν τὸν νοῦν ἐφ' αἰουδήποτε ἀντικειμένου, δεῖξαντα κλίσιν πρὸς τὴν ἀλιείαν, κατῴρθωσε νὰ ἐκπαιδεύσῃ καλλιέργησας τὴν προσοχὴν του διὰ τῆς τέχνης ταύτης.

Τοιαῦτα φαινόμενα δὲν εἶνε σπάνια. Ὑπάρχουσι παῖδες ἐπιμόνως ἀποποιούμενοι τὴν σπουδὴν, ἀλλ' ἐπιτυγχάνοντες ἐπιδεξιῶς εἰς εἶδος τι σπουδῆς ἢ τέχνης· τοῦτο ἄς χρησιμεύσῃ ὡς ὑπομῶχλιον, ἵνα ἀνυψώσωμεν καὶ καλλιέργησωμεν τὸ πνεῦμα τῶν.

Ἐὰν δὲ ἡ ἀπροσεξία προέρχεται ἐκ κακῆς ἐξέως ἢ ἐξ ἐπικτητῆτος ἐλαττώματος, δύναται ἐπίσης νὰ καταπολεμηθῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἀναλόγως τῆς ἐπιμονῆς, ἣτις ἤθελε καταβληθῆ πρὸς διόρθωσιν.

Ἐὰν τέλος ἡ ἀπροσεξία εἶνε μόνον τυχαία, εὐκόλως διορθοῦται διὰ τῆς ἀποφυγῆς καὶ ἀπομακρύνσεως τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀφορμῶν, αἵτινες παράγουσιν αὐτήν. Ἦδη τινὲς τῶν αἰτίων τούτων ἐδηλώθησαν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐν τοῖς προηγουμένοις. Ὁ ἀποδειχθῶσι δὲ καὶ ἕτεροι, μέχρις αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων· διότι πολλάκις τὸ κοινότερον καὶ ἀπλούστερον γεγονός εἶνε ἱκανὸν νὰ περισπάσῃ τὴν προσοχὴν.

Μίξ τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν τῆς ἀπροσεξίας ἐγκρίεται ἐν τῇ εὐαρέστῳ ἢ δυσαρέστῳ προκαταλήψει τοῦ νοῦ τῶν παιδῶν. Τὰ μεζονα τέρψιν προξενούντα εἰς τοὺς παῖδας ἀντικείμενα, ὡς τὰ παιγνίδια, αἱ δικασκεδάσεις, ἄλλα γεγονότα ἀξιοσημείωτα τοῦ μικροῦ κόσμου αὐτῶν, πολιτροκοῦντα τὴν φαντασίαν τῶν διὰ ζωηρῶν εἰκόνων, περισπῶσι τὸν νοῦν αὐτῶν ἀπὸ τῆς σπουδῆς, ἣτις δυστυχῶς δὲν παρέχεται αὐτοῖς πάντοτε ὑπὸ εὐαρέστον ὄψιν. Οὕτω δὲ προκαταλειμμένοι ἔχοντες τὸν νοῦν, δὲν καταβάλλουσι τὴν προσήκουσαν προσοχὴν εἰς τὰ πρὸς μελέτην μαθήματα.

Ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ φυσικῷ, δεσπόζει ὁ τοῦ ἀδιαχωρήτου νόμος. Αἱ λυπηραὶ εἰκόνες, αἱ θλιβεραὶ συγκινήσεις καταλαμβάνουσι τὸ πνεῦμα καὶ πληροῦσι μὴ καταλείπουσαι χώρον εἰς ἄλλας. «Θὰ ἀναγνώσω», ἔγραψεν ὁ Giordani εἰς τὸν Leopardi, «καίτοι ὁ νοῦς μου πλήρης θλιβερῶν σκέψεων κατ' ἐλάχιστον εἶνε ἐπιδεκτικὸς νὰ περιλάβῃ κάλλη ποιητικοῦ ὕψους». Διὰ τοῦτο, ὅσάκις ἂν θέλῃ τις νὰ τρέψῃ τὸν νοῦν περὶ τι ἀντικείμενον, πρέπει πρῶτον νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν σκέψεων, ὅπως ὧν εἶνε κατεληγμένος, καὶ εἶτα νὰ συγκεντρώσῃ πρὸς τὸ θέμα, ὅπερ προτίθεται νὰ μελετήσῃ. Αἱ ψυχικαὶ παραχαί σκοτίζουσι τὴν διάνοιαν, ἄνευ δὲ ψυχικῆς γαλήνης οὐδεμία εἰκὼν δύναται νὰ ἀποτυπωθῇ εἰς τὸ πνεῦμα. Οἱ παῖδες ἕνεκα τῆς ὑπερευαισθητικῆς τῶν εἶνε εἰς ἄκρον βαθμὸν εὐθετοὶ εἰς τὸ νὰ ταράσσωνται ἐκ πάσης κουφότητος, ὡς ἐπι-

φάνεια λίμνης εἰς τὴν ἐλαχίστην πνοὴν τοῦ ἀνέμου. Μία λέξις, ἐν νεῦμα, μία χειρονομία ἀρκουσι νὰ ἄρωσι τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν γαλήνην τοῦ πνευματός τῶν. Φαντάσθητε δὲ τί συμβαίνει ἐπὶ σπουδαιότερων αἰτίων. Ὁ φόβος, ἡ μνησικακία, αἱ ζωηραὶ φιλονικίαι μεταξὺ αὐτῶν, αἱ ἀπειλαὶ συχνῶν τιμωριῶν, ἡ τραχέα ὄψις, ἡ ἡ ἀπότομος συμπεριφορὰ τοῦ διδασκάλου εἶνε γεγονότα ἱκανὰ νὰ ἀνατρέψωσιν ὅλην τὴν προσοχὴν τῶν παιδῶν. Ὁ φόβος καὶ τρόμος, ὁ προξενούμενος ἐκ τῶν ἐπαπειλουμένων ἢ ἐπιβληθειῶν πινῶν, καθίσταται ἐφιαλτικὸς, ἐξαφανίζων πᾶσαν διανοητικὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ δ' ἀποτέλεσμα παράγουσι καὶ πάθη ἐτέρου εἶδους, καὶ αἱ σωματικαὶ τέρψεις.

Διεγείρουσιν ἐτι τὴν ἀπροσεξίαν αἱ φωνασκίαι, ὁ θόρυβος, οἱ κρότοι καὶ ἡ συνεχὴς πολυλογία, ἐνῶ ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπίδοσις τῆς διανοίας εἶνε ἀναγκαῖαι ὅροι πρὸς διέγερσιν τῆς προσοχῆς. Τούτους δὲ ὑποβοηθεῖ ἡ τήρησις πειθαρχίας ἐν τῇ παραδόσει τοῦ μαθήματος. Ἡ ἀδιάλειπτος εἴσοδος καὶ ἐξοδος τῶν παιδῶν ἐκ τῆς αἴθουσας, ἕνεκα πλαστῶν ἀναγκῶν, αἱ συχναὶ κινήσεις τῶν ἐπιστατῶν τοῦ σχολείου, ἡ ἀπότομος διακοπὴ τοῦ μαθήματος ἕνεκα τῆς ἐλεύσεως ὀχληρῶν καὶ ἀκαίρων ἐπισκέψεων, καὶ ἄλλα παρόμοια περισπῶσι τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδασκάλου, καὶ πρέπει ὅσον οἶόν τε νὰ ἀποτρέπωνται.

Τινὲς προτείνουσι τὴν ἐν ὑπαίθρῳ διδασκαλίαν, ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπραττοῦν οἱ Ἰνδοὶ καὶ ὕστερον οἱ Ῥωμαῖοι, ἢ τὴν ἐν περιπάτῳ, ὡς οἱ περιπατητικοί· ἄλλοι συμβουλεύουσι διδασκαλίαν διὰ κινήσεων γυμναστικῶν. Ὅλα ταῦτα φαντασιοκοπία! Ἡ αἴθουσα τοῦ Σχολείου, ὅπου τὰ πάντα εὐρίσκονται ἐν τάξει, καὶ πάντα συντελοῦσιν εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ πνεύματος, εἶνε ὁ μόνος καταλληλὸς χώρος, ὁ δυνάμενος νὰ συγκρατήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν παιδῶν. Ὁμιλοῦμεν δὲ περὶ αἰθούσης Σχολείου καταλλήλου, καλῶς φωτισμένης, εὐρυχωροῦ, εὐαρέστου μετὰ τῆς καταλλήλου ἐπιπλώσεως, πληρούσης πάσας τὰς ἀνάγκας τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐνόχλησις καὶ ἡ κικουχία, ἣν ἐπιφέρει ἀκατάλληλος εἰσόδουσμα σχολείου, εἶνε πηγαὶ συνήθεις τῆς ἀπροσεξίας τῶν μαθητῶν.

Τὴν ἀπροσεξίαν διεγείρει ἐτι ἡ πληθὺς τῶν ἀντικειμένων, δι' ὧν τυχὸν πληροῦνται οἱ τοῖχοι τῶν αἰθουσῶν τῶν σχολείων, ὡς ὑάλινοι σκευοθήκαι, περιέχουσαι ἐπιδεικτικὰ ἀντικείμενα, ἢ ἄνθη ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ διδασκάλου· πάντα ταῦτα ἐλκύουσι τὴν περιέργειαν τῶν μαθητῶν καὶ περισπῶσι τὴν προσοχὴν τῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὸ σχολεῖον γειννιάζοντα δύναται νὰ περισπάσῃ τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν, ὁ θόρυβος τῶν διερχομένων διὰ τῆς ὁδοῦ, ὁ πάταγος παρακειμένων ἐργοστασίων, ἢ ἡ θέα διὰ τῶν χθαμαλῶν παραθύρων τῶν ἔξω προσώπων καὶ πραγμάτων.

ϛ'

Ἀναγράφοντες ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι εἴχομεν νὰ διαλάβωμεν περὶ τῆς προσοχῆς, κολλευσόμεθα νὰ πιστεύωμεν ὅτι οἱ διδάσκοντες, οἵτινες ἤθελον τυχὸν ἀναγιῶσι τὰς σελίδας ταύτας, θέλουσι συμφωνήσαι μεθ' ἡμῶν περὶ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τοῦ θέματος, καὶ ὅτι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς θέλουσι διπλασιάσαι τὰς προσπαθείας τῶν, ὅπως ἐκμάθωσι καὶ ἐφαρμόσωσι προσεκτικῶς τὴν εὐγενῆ τέχνην τῆς καλλιέργειας ταύτης τῆς πολυτίμου ἐνεργείας τοῦ πνεύματος, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται πᾶσα καλὴ ἐκβασις τῶν σπουδῶν, καὶ ἴσως πᾶσα ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ νοῦ.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ. ΑΙ ΙΔΙΟΦΥΪΑΙ

Ὁ γνωστὸς Γάλλος φυσιοψυχολόγος Ἀλφρέδος Μπινὲ φρονεῖ ὅτι τὸ φλέγον ἐν Εὐρώπῃ παιδαγωγικὸν ζήτημα, τὸ διακροῦν φιλοσόφους, λογίους καὶ ἐπιστήμονας εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα, ἀφ' ἐνὸς εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς διὰ τῶν κλασικῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῆς διὰ τῆς λογοτεχνίας ἐν γένει ἐκπαίδευσως, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς τοὺς θιασώτας τῆς διὰ τῶν πρακτικῶν ἐπιστημῶν ἐκπαίδευσως, δὲν εἶνε προσωρισμὸν νὰ λυθῇ δι' ἀκαδημαϊκῶν συζητήσεων καὶ ἀφθόνου καταναλώσεως ρητορικῆς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἐπισταμένης παρατηρήσεως τῆς φύσεως τῆς διανοίας παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ.

Ὁ κ. Μπινὲ, ἀφορμώμενος ἐκ τῆς τετριμμένης ἰδέας ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς καὶ μόνον τύπος διανοίας, ἀλλὰ πλεῖστα εἶδη αὐτῆς, πολὺ διαφέροντα ἀλλήλων, προήλθεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διχάζεται φύσει εἰς ποικίλας κατηγορίας, ἐξ ὧν αἱ μὲν εἶνε πρόσφοροι εἰς τὴν λογοτεχνικὴν, αἱ δὲ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν. Κατὰ τὸν Γάλλον ἐπιστήμονα, τρεῖς εἶνε αἱ κυριώταται ἰδιοφυΐαι, εἰς ἃς δύναται νὰ ὑπαχθῇ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, αἱ ἐξῆς:

Ἡ λογοτεχνικὴ ἰδιοφυΐα.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἰδιοφυΐα.

Ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα.

Τῆς πρώτης χαρακτηριστικὰ σημεῖα εἶνε ἡ κλίσις πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, ἡ εὐκολία εἰς τὸ συνθέτειν ἀνθηρὰς καὶ ζωηρὰς φράσεις. Ἡ Λυδία λίθος τῶν δικονομῶν τούτων εὐρίσκειται εἰς τὰ σχολεῖα καὶ εἶνε ἡ ἐκθεσις τῶν ἰδεῶν. Μεταξὺ δύο μαθητῶν, εἰς

τούς όποιους δίδεται τὸ αὐτὸ θέμα πρὸς σύνταξιν, ὁ μὲν ἐκτελεῖ πλήρη χάριτος, χρώματος καὶ αἰσθημάτων σύνθεσιν, ὁ δὲ μετὰ πολλῆς δυσκολίας παρατάσσει ἐπὶ τοῦ χάρτου συντόμους καὶ ξηρὰς γραμμὰς. Ὁ πρῶτος μαθητὴς κατέχει τὴν λογοτεχνικὴν ἰδιοφυίαν.

Τῆς δὲ ἐπιστημονικῆς ἰδιοφυίας κύριον χαρακτηριστικὸν εἶνε ζωηροτάτη ἀντίληψις τῆς ἀληθείας διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παρατηρητικοῦ, διὰ τῆς τάσεως πρὸς ταξινομήσιν, κρίσιν, λογικὸν σύνδεσμον τῶν πραγμάτων καὶ ἐξαγωγήν πορισμάτων ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὰ σχολεῖα οἱ μαθηταὶ οἱ κατέχοντες τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διανοίας διακρίνονται διὰ τὴν κλίσιν των πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας.

Τέλος ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυία βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἀνεπτυγμένου αἰσθηματος τοῦ ὥραίου.

Ὁ κ. Μπινὲ προήλθεν εἰς τὰ πορίσματα αὐτοῦ ὄχι βέβαια δι' ἀφηρημένων συλλογισμῶν, ἀλλὰ τῆ βοήθειά τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας, μετὰ μακροχρόνιους ἐρεῦνας καὶ διεξαγωγὴν περιέργων πειραμάτων ἐν τῷ ψυχολογικῷ αὐτοῦ ἐργαστηρίῳ. Ἐπείσθη, λέγει, ὅτι ὑπάρχουσιν ὠρισμένα σημεῖα, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται αἱ ἀνωτέρω ρηθεῖσαι διάφοροι ἰδιότητες τῆς διανοίας, ἀλλ' ἡ διάκρισις αὕτη δὲν εἶνε δυνατὴ ἢ ἐκεῖ ὅπου αἱ ἰδιοφυεῖς εἶνε ἱκανῶς ἀνεπτυγμένα.

Πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη πειραματικὰς τινὰς μεθόδους, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶνε ἡ τῆς περιγραφῆς. Παρουσιάζει πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐν ὁποιοδήποτε ἀντικείμενον, ἐν σιγάρον, ἐν πεντάλεπτον, μίαν γραφίδα λ. χ. πρὸς περιγραφὴν. Τοὺς περιγράφοντας, συμφώνως πρὸς τὴν μνημονουθεῖσαν διαίρεσιν αὐτοῦ, κατατάσσει εἰς δύο οὐσιώδεις τύπους· εἰς τὸν τύπον τοῦ παρατηρητοῦ, καὶ εἰς τὸν τύπον τοῦ λογοτέχνου.

Ὁ πρῶτος ἀποβλέπει ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον, τὸ περιγράφει ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ, ἐν σχέσει πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἐξάγει συμπεράσματα, ἀλλὰ πάντοτε αὐστηρῶς ἀρμοζόμενα πρὸς τὸ θέμα. Θὰ περιγράψῃ τοῦ πεντάλεπτου τὸ ἐμβλημα, τὴν χρονολογίαν τῆς κοπῆς του, τὸ σχῆμά του, τὸ χρώμα του, τὴν φθορὰν του. Τῆς γραφίδος θὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς τὰ διάφορα μέρη, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, τὰ διάφορα χρώματα, τὰ διάφορα σχήματα τῆς πέννας καὶ τοῦ κονδυλοφόρου. Καὶ οὕτω καθέξῃς.

Ὁ δεῦτερος ἐξ ἐναντίας δὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλ' ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀντικειμένου ἢ θέα τοῦ ἀντικειμένου δὲν τὸν περιορίζει, ἀλλ' ἐξεγείρει ἐν αὐτῷ ἀναμνήσεις, γενικὰς σκέψεις, ποικίλα αἰσθηματα, ἐκφραζόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπιτηδεῖως. Ἀφημονεῖ ὅτι τοῦ ἐξητήθη, ἀπλῶς καὶ μόνον, νὰ περιγράψῃ τὸ δεῖνα ἀντικείμενον. Ἡ θέα τοῦ πεντάλεπτου ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν τὰς ὑπηρεσίας, ἃς δύναται τὸ νόμισμα τοῦτο νὰ παράσχη, καὶ τὸ ἐμβλημα αὐτοῦ ἐξεγείρει ἐν αὐτῷ ἀναμνήσεις συνδεσμένας πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν φιλοπατρίαν. Ἡ θέα τῆς γραφίδος τὸν παρασύρει εἰς παρομοιώσεις, εἰς εἰκόνας, καὶ εἰς τὴν ἀνάμνησιν πάσης ἀδικίας, ἣν δύναται τις νὰ διαπράξῃ γραφῶν.

Τὸ συμπέρασμα τοῦ ψυχολόγου εἶνε ὅτι πᾶσαι αἱ διάνοιαι, ὁποιασδήποτε φύσεως, δεόν νὰ τυγχάνωσι στοιχειώδους τινὸς παιδείσεως ἐπιστημονικῆς καὶ φιλολογικῆς. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ τῆς μᾶλλον ἀνεπτυγμένης καὶ περὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἀγωγῆς, ὁ παιδαγωγὸς δεόν νὰ ἀναπτύσῃ ἐν τῷ μαθητῇ αὐτοῦ τὰ σπέρματα, ἅτινα φύσει κατέχει οὗτος, δεόν νὰ ἐπιδαψιλεύῃ τὴν πρακτικὴν παιδευσιν εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν ἐπιστημονικὴν ἰδιοφυίαν, καὶ τὴν λεγομένην κλασικὴν παιδευσιν εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν λογοτεχνικὴν ἰδιοφυίαν.

Π.

Γ Ν Ω Μ Α Ι

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Τὸ ἦθος ἔθος ἐστὶ πολυχρόνιον.

*

Πηγὴ καὶ ῥίζα καλοκαγαθίας τὸ νομίμου τυχεῖν παιδείας.

*

Ἡ τῶν γεγεννημένων πράξεων μνήμη τῆς περὶ τῶν μελλόντων εὐβουλίας γίνεται παράδειγμα.

*

Ἡ ἀνάπαυσις τῶν πόνων ἐστὶν ἄρτυμα.

*

Δύο ταῦτα ὡςπερεὶ στοιχεῖα τῆς ἀρετῆς ἐστὶν ἐλπίς τε τιμῆς καὶ φόβος τιμωρίας.

Πλούταρχος

Χρὴ παῖδ' ἐτ' ἐόντα καλὰ διδάσκειν ἔργα. Φωκυλίδης

Μοὶ λέγετε ὅτι πρὸ δισχιλίων ἐτῶν ἐπεκράτησεν ἐν τῷ κόσμῳ ἐποχὴ γαλιήνης, ἢ ἀποκαλεῖτε ἑλληνικὴν ἐποχὴν. Ἐρωτῶ λοιπόν, διατί ἢ τοιαύτη ποθητὴ γαλιήνη νὰ μὴ ἐπικρατήσῃ καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς; Οἱ Ἕλληνες ἀναμφιβόλως ὤφθειον αὐτὴν εἰς τοὺς εὐμενεῖς θεοὺς, οὓς αὐτοὶ ἐπλάσαν. Καὶ τί κολῶει ὑμᾶς νὰ πλάσῃτε ὁμοίους καὶ κρείσσονας; Ἡ ἐπιστήμη, τὰ φῶτα δὲν δύναται νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὰ πνεύματα τὴν εἰρήνην, ἢν ἐκ τῶν μύθων οἱ ἀρχαῖοι ἠύρουντο; Πειραθῆτε τοῦλάχιστον.

Ἐδῶρο Κυνεῖ

Δύο εἶνε οἱ ἐχθροί, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ πολεμῶμεν· ἢ ἀμάθεια καὶ τὸ μῖσος, ἀπαύστως ἀντιτάσσοντες κατ' αὐτῶν τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν ἔρωτα.

Μισέλῆ

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Διατήρησις γραφίδων.

Διὰ νὰ προφυλάσσωνται αἱ μετάλλιναι γραφίδες ἐκ τῆς σκωρίας, ἥτις φθείρει αὐτάς, ὅταν ἀπομῶνσι μετὰ τῆς μελάνης, δύναται νὰ κερφώνωνται ἐπὶ μιάς κοινῆς πατάτας ἢ ἐπὶ τριμαχίου σπόγγου βρεγμένου δι' ὕδατος περιέχοντος ὀλίγην ἀνθρακικὴν πότασσαν.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Μικρὰ ζήτηματα

— Ποῖα κρέατα εἶνε μᾶλλον εὐπεπτα;

Κατὰ τινὰ ἐπιστημονικὴν ἐφημερίδα τὰ κρέατα ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ εὐπέπτου αὐτῶν ἔρχονται κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν: Πρόβειαν κρέας κρῦον, πρόβειαι κοτελέτται, κρέας ἐλάφου καὶ δορκάδος, οὐρά προβάτου, κοτελέτται ἀρνίου, βωδινὸν ψητόν, κρέας κονίκλου καὶ ὀρνίθου.

— Ἡ σόδα καθαρίζει τὸ σῶμα;

Βεβαίως 75 δράχμα σόδας διελκόμενα ἐντὸς συνήθους ζωηρικότητος λουτήρος εἰς θερμοκρασίαν ὕδατος 27 Ρεωμύρου καθαρίζουσι θαυμασίως τὸ σῶμα.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Μέγα ὄχεδιον ἀεροπορίας.

Τρεῖς ριφοκίνδυνοι ἄνδρες θέλουσιν ἀποπειραθῆ ὅσον οὕτω τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἐπιστημονικῶν μυθοπλαστῶν τοῦ Ἰουλίου Βέρν.

Ὁ ὑποπλοίαρχος Χούρστ, ὁ δημοσιογράφος Λέων Δέξ, καὶ ὁ λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ Διδὸς προετοιμάζονται νὰ ἐπιχειρήσουσιν μακρὰν ἀεροστατικὴν ἀνάβασιν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πρώτου.

Οἱ ἀεροπόροι οἵτινες ἐσπούδασαν κατὰ βάλους καὶ ἐν ὄλαις αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις τὸ σχέδιόν των, ὑπολογίζουσιν ὅτι θὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ ἀτμοσφαιρικὰ ρεύματα διὰ νὰ διευθύνωσι τὴν ἀνάβασίν των.

Πιστεύουσιν ὅτι ὑπάρχουσιν ὑπεράνω τῆς Βορείου Ἀφρικῆς τρία κύρια ρεύματα, εἶδος ἀερίων ποταμῶν, τῆ βοήθειά τῶν ὁποίων θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκτελέσωσιν ἐν ἐκ τῶν κάτωθι σημειουμένων τεσσάρων δρομολογίων:

- 1) Ἀπὸ Καθὲς τῆς Τυνησίας εἰς Κιτὰ τῆς Σενεγάλης.
- 2) Ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Τριπολιτιδος εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ἐλέφαντος ὑπεράνω τῆς χώρας τῶν Τουαρέγων.
- 3) Ἀπὸ Σουακίμ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης μέχρι τῆς ἀκτῆς τοῦ Βενίν.
- 4) Ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῶν Σομαλὶ εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας.

Τὸ τελευταῖον δρομολογίον ἀκολουθεῖσιν οἱ ἥρωες ἐνδὸς μυθοστορήματος τοῦ Ἰουλίου Βέρν. Ἀλλ' ὁ ὑποπλοίαρχος Χούρστ προτιμᾷ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πρώτου, διότι τοῦτο ἐκτυλίσσεται ἀνωθεν γαλλικῶν γαιῶν.

Βαρῦτιμα ὑποδήματα.

Ἡ τιμὴ τῶν υποδημάτων ἐν Ἀγγλίᾳ φθάνει πολλάκις εἰς ἀπίστευτα ποσά. Τὰ κομψὰ ὑποδήματα εὐγενοῦς λαίδης, ἅτινα φιλοτεχνεῖ ἄνοματὸς ὑποδηματοποιὸς τοῦ Λονδίνου, στοιχίζουσι ὄχι σπανίως καὶ 40 λίρας στερελίας, ἥτοι 1400 περίπου

ἑλληνικὰς δραχμάς. Ἐξαιρετικῶς δὲ δι' ἐν ζευγὸς ἐμβάδων ἐπλήρωσεν ἡ σύζυγος ἐνδὸς μέλους τῆς βουλῆς τῶν λόρδων τὸ ποσὸν τῶν 4500 λιρῶν. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι αἱ παντόφλαι αὐτὰ ἦσαν θαῦμα τέχνης καὶ πολυτελείας, διότι ἐκεντήθησαν ἐπὶ εἰδικῶν σχεδίων ὄνομαστοῦ τεχνίτου καὶ ἐκοσμήθησαν διὰ ρουδινίων, σαπφείρων καὶ σμαράγδων.

Τὰ ἀρχαιότερα χαρτονομίσματα.

Τὰ πρῶτα χαρτονομίσματα ἐξεδόθησαν 2,697 ἔτη π. Χ. ἐν Κίνα. Ὅπως καὶ τὰ νῦν ἐν χρῆσει, φέρουσι τὸ ὄνομα τῆς Τραπεζῆς, τὴν χρονολογίαν, τὸν ἀριθμὸν, τὴν ὑπογραφήν τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων, τὴν ἀξίαν προσέτι δὲ τὰς ποινὰς, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας τὴν παραποίησιν αὐτῶν. Ὡς ἐκ περισσοῦ ἐν γνωμικῶν ἐπιστέφει τὸ ὄλον: «Ἐσόδευε ὅσον δύνασαι περισσότερα καὶ ἐξόδευε μετὰ φειδοῦς». Ἐν ἐκ τῶν τραπεζογραμματίων τούτων τοῦ ἔτους 1399 π. Χ. ὑπάρχει εἰς τὸ Ἀσιατικὸν Μουσεῖον τῆς Πετροπόλεως.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς βροχῆς.

Τὸ ἔτος, ὅπερ διατρέχομεν, διακρίθη διὰ τὸ βροχερὸν αὐτοῦ ἐν τῷ παλαιῷ καὶ τῷ νέῳ κόσμῳ. Διὰ τοῦτο μετ' ἰδιόζοντος ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦνται ἐφέτος ὑπὸ τῶν φιλοπιστημόνων τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα καθ' ἅπασαν τὴν ὑφῆλιν.

Κατὰ τὰ ἐξαχόμενα τῶν ἀστεροσκοπειῶν, τὸ βροχερώτερον μέρος τῆς γῆς εἶνε ἡ μεσημβρινὴ Ἀμερικὴ, δεχομένη κατ' ἔτος περὶ τὰ 1670 χιλιοστόμετρα ὕδατος.

Μετ' αὐτὴν ἡ Ἀφρικὴ ἀπορροφᾷ 825 χιλιοστόμετρα, ἡ βόρειος Ἀμερικὴ 730, ἡ Εὐρώπη 730, ἡ Ἀσία 553 καὶ ἡ Αὐστραλία 520.

Ἐπελογίσθη ὅτι ὁ Ἀτλαντικὸς Ὠκεανὸς μετὰ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Βαλτικῆς ἀπορροφᾷ ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 57,000,000 κυβικὰ μέτρα ὕδατος, ἐνῶ ὁ Εἰρηρικὸς Ὠκεανὸς ἀπορροφᾷ 20,000,000, ὁ Ἰνδικὸς 18,000,000 καὶ ὁ Παγωμένος 9,000,000.

Τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς καὶ τῶν χιόνων συνενούμενα, θὰ ἀπετέλουσιν ἐπὶ τῆς γῆνης ἐπιφανείας 122 χιλιάδας ἑκατομμυρίων κυβικὰ μέτρα. Ἐκ τῆς τεραστίας ταύτης ποσότητος ὕδατος 25 χιλιάδες ἑκατομμυρίων ἐκρέουσιν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῶν ποταμῶν.

Οἱ ἐπιστήμονες οἱ ἀρεσκόμενοι εἰς τὰ διὰ τῆς στατιστικῆς παίγνια, καὶ τὰ μᾶλλον τερατώδη, διατείνονται ὅτι θὰ ἐχρηάζοντο 45 χιλιάδες ἔτη ἵνα πληρωθῶσιν οἱ Ὠκεανοὶ διὰ μόνον τῶν ὑδάτων τῶν χυνομένων ὑπὸ τῶν ποταμῶν.

Τὶ τραγοπίνουμεν.

Ἀγγλὸς τις στατιστικὸς, ὁ Ἐβερρετ, ἀνεκοίνωσε πρὸς τὴν Βασιλικὴν Ἐταιρείαν τοῦ Λονδίνου τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπολογισμοῦ του περὶ τοῦ τί τρώγει καὶ πίνει ἕκαστος ἄνθρωπος.

Οὕτως ἕκαστος ἄνθρωπος, πεπρωκισμένος δι' ὑγιεῖς στομάχου, ζήσας μέχρις ἐβδομηκοντα ἐτῶν, θὰ ἐχῃ καταναλώσει τροφὴν βάρους ἴσου 1,280 φερὰς πρὸς τὸ ἴδιον ἐκαστοῦ βάρους, ἥτοι 54,000 χι-

λιόγραμμα τροφής στερεάς και 51,000 λίτρας υγρᾶς τροφής καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον.

Νέον χειρουργικὸν ἔργαλειον.

Ὁ Κάλβιν, διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς ἐν τῷ θεραπευτηρίῳ τῆς Βοστώνης, ἐξέθηκε τελευταῖον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν ἐγχειρήσεων μηχανικὸν περιφερικὸν πρίονα, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀποκόπονται οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες τῶν τραυματιῶν μετὰ ταχύτητος καὶ δεξιότητος ἀγνώστων τέως εἰς τὴν χειρουργικὴν.

Ὁ πρίον αὗτος, ἐνεργῶν δι' ἠλεκτρικοῦ κινήτρος, ἔχει διάμετρον δέκα καὶ ἡμίσεος ὑφεικατομέτρων, εἶνε δὲ κατεσκευασμένος ἐκ γάλλυκος, καὶ τὸ εἶδος τῆς λαβῆς αὐτοῦ ἐπιτρέπει εἰς τὸν χειρουργὸν νὰ διευθύνῃ τὸ ὄργανον μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας.

Πλείστα ἀκρωτηριάσεις ἐγένοντο διὰ τοῦ ὄργανου τούτου, ὅπερ φαίνεται εὐμοιροῦν δύο διακεκριμένων πλεονεκτημάτων.

Ἀφ' ἑνὸς αἱ ἐγχειρήσεις γίνονται δι' αὐτοῦ ἐπισποθητῶς ταχέαι· δὲν ὑπερβαίνουν κατὰ μέσον ὄρον οὐδέποτε τὸ τέταρτον τῆς ὥρας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ κυκλοτερὴς ταχύτης τοῦ πρίονος εἶνε τοιαύτη, ὥστε ἐπιφέρει ἀρκούσαν θερμότητα πρὸς ἄμεσον σχῆδον καυτηριάσιν τῆς σαρκός, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ αἵματος περιορίζεται εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον.

Ποῖος ὁ προτιμότερος τυρός.

Δύο ἀμερικανοὶ ἰατροὶ ἀνεκοίνωσαν ἐν τῇ ἱατρικῇ ἐταιρείᾳ τῆς πατρίδος τῶν περιέρχους βακτηριολογικῆς ἐρεύνας τῶν ἐπὶ τοῦ τυροῦ.

Καθ' ἃ διατείνονται οἱ ἰατροὶ οὗτοι, εὖρον διαφόρους παθογόνους μικροργανισμοὺς εἰς πάντα τὰ εἶδη τοῦ τυροῦ, ἅτινα ἐξήτασαν, πλὴν εὐκρίθμων τινῶν εἰδῶν τυροῦ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς πεπαλαιωμένων ὡς ἐκ τοῦ χρόνου, ἅτινα εὖρον ἀπηλλαγμένα μικροβίων.

Οἱ μικροργανισμοὶ οὗτοι εἶνε πολυεπίδη, ἀλλὰ μίαν μόνον κατηγορίαν αὐτῶν ἀνευρίσκειται σταθερῶς εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ τυροῦ.

Τὸ συμπέρασμα τῶν εἶνε ὅτι ὁσῶ νεώτερος εἶνε ὁ τυρὸς τόσο περισσότερα ἐπιπλαθῆ μικροβία περιέχει, ἐπομένως τόσο περισσοτέραν βλάβην προξενεῖ εἰς τὸν στόμαχον.

Διατὶ ὀλιγοστεύουν οἱ ξανθοί.

Ἄγγλος στατιστικὸς ἀνεκάλυψε πρὸ τινος ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ξανθῶν τείνει εἰς ἐπισποθητὴν ἐλάττωσιν ἀνά τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, προλέγει δὲ ὅτι ἐν ὀρισμένῳ χρονικῷ διαστήματι θὰ ἐκλίπη τὸ ξανθὸν χρῶμα.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ φιλόσοφος Φουγιέ ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο κόσμων» τὸ αὐτὸ περίπου ἰσχυρίζεται, λέγων, ὅτι οἱ ξανθοὶ τείνουσιν εἰς ἐλάττωσιν μεταξὺ τῶν μελαγχροινῶν.

Ποῖος εἶνε ὁ λόγος τῆς ἐλαττώσεως τῶν ξανθῶν καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν μελαγχροινῶν;

Γάλλος τις ἐπιστήμων τὴν ἐξηγεῖ ὡς ἑξῆς:

Εἶνε κοινῶς παρατηρημένον ὅτι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσώπου τῶν πλείστων ἀνθρώπων μεταβάλλονται βαθμηδὸν ἀπὸ ξανθῶν εἰς μαύρας,

δίχως νὰ εἶνε φυσικῶς δυνατὴ ἡ παρεμπόδις τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης. Τὸ φαινόμενον εἶνε τόσο γενικόν, ὥστε βλέπομεν κατὰξανθα παῖδιά, μόλις φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, κάτοχα βαθέως μελανῆς κόμης.

Ἐν ἄλλαις λέξεσι, γηράσκοντες, πρὶν λευκανθῶμεν, μαυρίζομεν.

Ἀφορμώμενος ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ γάλλος ἐπιστήμων παραλληλίζει τὴν παρατήρησιν του πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Χέικελ, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐξέλιξει του ἐπαναλαμβάνει καὶ συνσφίξει τῆς ὅλης φυλῆς τὴν ἐξέλιξιν.

Δηλονότι, ἀφοῦ ὑπάρχει βεβαιωμένον, ὅτι αἱ τρίχες τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὅσον προβαίνει εἰς ἡλικίαν, τείνουσι νὰ προσλάβουν βαθύτερον χρῶμα, τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χρόνου, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἢ διαδοχικῆ ἐλάττωσιν τῶν ξανθῶν, συγχωνευομένων ἐντὸς τῶν μελαγχροινῶν, δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ προβαίνειν γῆρας τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς.

Εἰς θρίαμβος διὰ τοὺς φυτοφάγους.

Οἱ ἐν Βερολίῳ φυτοφάγοι ἐθριαμβεύσαν κατ' αὐτὰς ἐν ἀγῶνι δρόμου δεκαπέντε γερμανικῶν μιλίων, ἧτοι ἑκατὸν περίπου χιλιόμετρων.

Μεταξὺ τῶν ἀγωνισθέντων συγκατηριθμοῦντο ἕξ φυτοφάγοι. Πάντες οὗτοι ἔφθασαν εἰς τὸ τέρμα ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον, ἔχοντες ἀρίστα εἰς τὴν ὑγίαν των, ἀνευ καὶ τοῦ ἐλαχίστου δείγματος λιποψυχίας, καὶ μὴ παρουσιάζοντες σημεῖα ὑπερβολικοῦ καμάτου.

Ἐκ τῶν ἐνδεκα συναγωνισθέντων κρεοφάγων εἰς μόνον κατώρθωσεν νὰ διανύσῃ μέχρι τοῦ τέρματος τοῦ δρόμου, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔφθασε πολὺν χρόνον μετὰ τοὺς φυτοφάγους, καὶ ἐν μεγάλῃ καταπτώσει δυνάμεως.

Ὅθεν τὸ βραβεῖον ἐκέρδησε φυτοφάγος, ὅστις καὶ διέτρεξε τὴν ταχθεῖσαν ἀπόστασιν εἰς δεκατέσσαρας ὥρας καὶ ἡμίσειαν.

Σπουδαιότητα ἀνακάλυψις. Τεχνητὸν λεύκωμα.

Τὸ πρὸ τινος συνελθὸν ἐν Βιέννῃ συνέδριον τῆς Χημείας ἐσημειώθη δι' ἀνακαλύψεως, ἧτις ἐνεποίησεν ἰδιαίχουσαν αἰσθησιν ἕνεκα τῆς σημασίας τῆς ὑπὸ ὑγίεινῃ ἐποψίν.

Πρόκειται περὶ τῆς τεχνητῆς παραγωγῆς λευκώματος, διατηροῦντος ἀκριβῶς τὰς αὐτὰς θρεπτικὰς ἰδιότητας τοῦ φυσικοῦ.

Τὴν κατασκευὴν τοῦ τεχνητοῦ λευκώματος διὰ τῆς συμπυκνώσεως ἐξέσωσιν τινῶν ἐπέτυχεν ὁ ἰατρὸς Λιλιενφελδ, ἀπεκάλεσε δὲ τοῦτο πεπτόν, καὶ ἀπέδειξεν ἐνώπιον τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου δι' ἀπλοῦς πειράματος τὴν ἀπόλυτον ταυτότητα τοῦ προϊόντος αὐτοῦ πρὸς τὸ φυσικὸν λεύκωμα.

Ἄν ἡ ἀνακάλυψις τοῦ αὐστριακοῦ χημικοῦ φανῇ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀξία τῆς ἀναγνωριζομένης αὐτῇ σπουδαιότητος, ἐξευρεθῆ δὲ τρόπος, δι' οὗ νὰ παραγῆται τὸ πεπτόν ἐν μεγάλῃ ποσότητι, οὐδεμία ἀμφισβολία, ὅτι ἡ τροφή τοῦ ἀνθρώπου θὰ ὑποστῇ ριζικὴν μεταβολὴν.